Kommunstyrelsen
Yttrande (Miljöpartiet, Vänsterpartiet)
2022-03-22

Yttrande

De två statliga utredningarna Samordning för bostadsbyggande (Fi N 2017:08) och Fossilfritt Sverige (M 2016:05) tog fram konceptet "Plusstäder" för att få en nationell kraftsamling för innovativ och hållbar stadsutveckling. Konceptet överlämnades till regeringen 2020 och bestod av fyra nationella expon och en världsutställning år 2030 för att visa Sverige och världen vägen till det fossilfria välfärdssamhället. Konceptet handlade om att öka takten i arbetet med hållbar stadsutveckling och att sprida innovativ stadsutveckling till andra delar av världen.

Vi rödgrönrosa beklagar att det inte finns några medel avsatta i nationell budget för att arbeta vidare med konceptet. Vi ser att Göteborg har flera intressanta delar som kunnat lyftas fram såsom till exempel Framtidens arbete med cirkulärt och klimatneutralt byggande, Business Region Gothenburgs Gothenburgs Green City Zone och Älvstranden AB:s DenCity.

Hållbar stadsutveckling är en förutsättning för att ställa om till ett klimatneutralt samhälle. Sedan högerpartiernas budget röstats igenom av riksdagen och regeringen numera enbart består av S-ministrar, kan vi konstatera att det genomförs en oroväckande avveckling av flera viktiga satsningar inom miljö- och klimatområdet.

Göteborgs Stad

Tjänsteutlåtande
Utfärdat 2022-02-28
Diarienummer 1463/21

Handläggare
Christina Gustafsson
Telefon:031-368 03 08
E-post: christina.gustafsson@stadshuset.goteborg.se

Redovisning av uppdrag om att utreda förutsättningarna för deltagande i ”Plusstäder”

Förslag till beslut

I kommunstyrelsen:

Redovisning av kommunfullmäktiges uppdrag 2021-11-25 § 37 till kommunstyrelsen och miljö- och klimatnämnden att utreda förutsättningarna för att Göteborg Stad tillsammans med näringslivet, akademi och andra intressenter blir en aktiv del i regeringens initiativ med ”Plusstäder”, antecknas och förklaras fullgjort.

Sammanfattning

Kommunfullmäktige beslutade 2021-11-25 § 37 att kommunstyrelsen och miljö- och klimatnämnden får i uppdrag att utreda förutsättningarna för att Göteborg stad tillsammans med näringslivet, akademi och andra intressenter blir en aktiv del i regeringens initiativ med ”Plusstäder”. Uppdraget ska redovisas till kommunstyrelsen.

Stadsledningskontoret gör sammantaget bedömningen att initiativet med Plusstäder (Plusstadskonceptet) inte längre är aktuellt. Regering och departement har inte agerat på förslaget som togs fram av de två statliga utredningarna Samordning för bostadsbyggande och Fossilfritt Sverige. Plusstadskonceptet har inte varit del i något av budgetförslagen som lagts fram efter att utredningen överlämnades till den dåvarande regeringen 12 juni 2020. Därmed saknas förutsättningar för stadens deltagande i initiativet.

Stadsledningskontoret har tillsammans med miljöförvaltningen utrett förutsättningarna för att Göteborg Stad blir en aktiv del i initiativet till Plusstadskonceptet. Dialoger har genomförts med berörda aktörer i staden samt andra intressenter om pågående och planerad verksamhet för innovativ och hållbar stadsutveckling med liknande ansatser som i Plusstadskonceptet. Många av ansatserna från Plusstadskonceptet återfinns i stadens verksamheter. Staden samarbetar med näringsliv, akademi och kommuner med liknande initiativ och deltar i internationella sammanhang. Plusstadskonceptets förslag med expostadsdelar i en permanent världsutställning för att marknadsföra svensk hållbar stadsutveckling saknas dock.

Bedömning ur ekonomisk, ekologisk och social dimension

Avsikten med Plusstadskonceptet är en utveckling inom dessa dimensioner. Men eftersom initiativet inte längre är aktuellt så bedöms det inte ha någon särskild ekonomisk, ekologisk eller social dimension.

Bilagor

1. Kommunfullmäktiges protokollsutdrag 2021-11-25 § 37
2. Statens offentliga utredningar missiv och bilaga, Plusstadskonceptet
3. Rapport Världsutställning 2030

Ärendet

Kommunfullmäktige beslutade 2021-11-25 § 37 att kommunstyrelsen och miljö- och klimatnämnden får i uppdrag att utreda förutsättningarna för att Göteborg stad tillsammans med näringslivet, akademi och andra intressenter blir en aktiv del i regeringens initiativ med ”Plusstäder”. Uppdraget ska redovisas till kommunstyrelsen.

Beskrivning av ärendet

De två statliga utredningarna Samordning för bostadsbyggande (Fi N 2017:08) och Fossilfritt Sverige (M 2016:05) tog fram ett koncept för en nationell kraftsamling för innovativ och hållbar stadsutveckling och överlämnade det till regeringen den 12 juni 2020. Förslaget kallades för Plusstadskonceptet och bestod av fyra nationella expon och en världsutställning år 2030 för att visa Sverige och världen vägen till det fossilfria välfärdssamhället. Konceptet handlade om att öka takten i arbetet med hållbar stadsutveckling och vara ett showroom för internationell marknadsföring av innovativ stadsutveckling.

Initiativet hade inget tydligt uppdrag från början. Utredningen Samordning för ökat bostadsbyggande identifierade att det fanns ett intresse från kommuner och andra aktörer att skapa ett sammanhang kring innovativ och hållbar stadsutveckling och att koppla det till statliga forskningsråd och innovationsmyndigheter. I samband med överlämnandet av förslaget Plusstadskonceptet till regeringen hade flera kommuner och andra intressenter deklarerat att de stödde förslaget och ville se det förverkligat.

Den dåvarande regeringen agerade inte på förslaget och inte heller departementen. Plusstadskonceptet har inte varit del i något av budgetförslagen som lagts fram efter att utredningen överlämnades till den dåvarande regeringen i juni 2020. Plusstadskonceptet har således inte någon finansiering.

Det pågår dock flera initiativ med liknande ansats kring innovativ och hållbar stadsutveckling som i Plusstadskonceptet. Nedan beskrivs några av de större initiativen.

European Bauhaus

European Bauhaus är ett europeiskt initiativ som kopplar den europeiska gröna given, EU Green Deal, till våra livsmiljöer. Det är en plattform som främjar samarbete som ska ge möjlighet till att förändra och hitta nya lösningar för tänkande, beteenden och marknader kring nya sätt att leva och bygga, bland annat genom att påverka offentlig upphandling.

Klimatkontrakt 2030 och Viable City

Klimatkontrakt 2030 är en kraftsamling från svenska städer, den nationella nivån och Viable Cities för att klara den genomgripande omställning som behövs på kort tid för att hålla den globala uppvärmningen under 1,5 grader. Det är ett avtal mellan kommuner, myndigheter och Viable Cities där alla parter tar på sig att konkret bidra till att öka takten i klimatomställningen. Göteborgs Stad ingår i satsningen och har ett klimatkontrakt.

Ansökan 100 klimatneutrala städer

Satsningen på 100 klimatneutrala städer i EU är en del av den gröna given, EU Green Deal. För att bli en av EU:s 100 klimatneutrala städer ska det finnas en plan för hur klimatomställningen ska styras och ledas, hur staden involverar medborgarna, hur staden på bästa sätt drar nytta av digitaliseringens möjligheter samt en finansieringsstrategi för omställningen. Göteborgs Stad har anmält sitt intresse bli en av 100 klimatneutrala städer

i Europa. Miljö- och klimatnämnden har i kommunfullmäktiges budget för 2022 fått i uppdrag att fortsatt arbeta för att Göteborg ska bli en av EU:s 100 klimatneutrala städer inom ramen för Horizon Europe.

Arkitektur och gestaltad livsmiljö

Regeringsuppdraget om arkitektur och gestaltad livsmiljö för arbetet med en gestaltad livsmiljö och en samlad nationell arkitekturpolicy. Arkitektur, form och design ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer. Boverket har ett samlat ansvar för uppdraget.

H22

H22 är en satsning i Helsingborgs Stad för att utveckla morgondagens lösningar för en ökad livskvalitet i en smartare och mer hållbar stad. H22 består av dels en stadsgemensam satsning på innovation för en smartare och mer hållbar stad, dels ett City Expo, en stadsmässa för att visa det som åstadkommits fram till 2022. Under och efter City Expot fortsätter den långsiktiga satsningen.

Ärendets beredning

Stadsledningskontoret har utrett ärendet i samverkan med miljöförvaltningen. Miljöförvaltningen har informerat miljö- och klimatnämnden.

Dialoger har genomförts med berörda aktörer i staden samt andra intressenter.

Dialog med berörda förvaltningar och bolag

Stadsledningskontoret har genomfört dialoger med Förvaltning AB Framtiden (Framtiden), Business Region Göteborg AB (BRG), Älvstranden Utveckling AB (ÄLVAB) och stadsbyggnadskontoret (SBK). Dialogerna rörde sig översiktligt om ansatserna i Plusstadskonceptet som redan nu finns i verksamheten, möjligheter att höja ambitionsnivån, samarbete med andra kommuner och vad som skulle kunna vara angeläget att visa upp.

Nedan följer sammanfattning av dialogerna.

Förvaltnings AB Framtiden

Flertalet av ansatserna i Plusstadskonceptet finns redan i Framtidens verksamhet. Några exempel är; cirkulärt och klimatneutralt byggande som också medför ökad användning av trä som byggmaterial och återbruk, utbyggnad av solel, ekosystemtjänster, prisrimliga bostäder, exempelområde med digital tvilling.

Inom energiområdet pågår olika initiativ med smarta energisystem med individuell mätning, energigemenskaper, nya strukturer för elladdning med mera. Planering och utrullning pågår av smarta mobilitetstjänster som ska minska resande med egen bil.

Samarbete pågår med andra kommuner, näringsliv, innovationsprogram och akademi. Synliggörande och varumärkessatsning är en viktig del.

Framtiden är samordningsansvariga för hela staden för miljö- och klimatprogrammets strategi för hållbart byggande. Strategiernas övergripande syfte är att öka stadens kapacitet för att genomföra de ofta omfattande åtgärder som krävs för att nå målen i miljö- och klimatprogrammet. Strategin för hållbart byggande syftar till att åstadkomma ett förändringsdrivande utvecklingsarbete för att påskynda den samlade omställningen bland de 23 förvaltningar och bolag som bygger i staden. Det innebär en genomgripande

förflyttning som kommer att kräva en fördjupad förståelse för hållbar stadsutveckling. Att arbeta med strategierna ska skapa mervärden till redan pågående uppdrag och samla ansvar samt driva på utveckling inom områden där ansvaret idag är utspritt. Ett genomförande behöver därför kopplas till befintliga strategier och säkerställa tvärsektoriella aspekter för att behålla fokus på viktiga delar.

Business Region Göteborg AB

Många av ansatserna i Plusstadskonceptet finns inom bolagets verksamhet.

Återbruk Väst är en studie om förutsättningar för en storskalig återbruksmarknad där resultatet bland annat visar behovet av marknadsplatser för återbruk och att regelverk för byggnation kan behöva anpassas. Byggandet av Hoppets förskola var en testbädd för hållbart byggande där aktörer bjöds in för visning av alternativa byggmaterial.

Ringön är en mötesplats för nyskapande och hållbar stadsutveckling. Stadslandet är ett exempel med närodlad mat och sikte på bland annat minskade transporter.

BRG och Göteborg & Co samarbetar för ökat cirkulärt tänkande inom handels- och besöksnäringen med sikte på till exempel ökad uthyrning och utlåning. Innovationer och projekt pågår för digitala plattformar för handel och logistik, AI för elladdning med mera.

Bolaget har tagit fram stadens Elektrifieringsplan och arbete pågår med att ta fram en ny handlingsplan för 2022.

Gothenburg Green City Zone är ett samverkansprojekt som bolaget är drivande i där de tre zonerna City, Korsvägen och Forsåker i Mölndal ska vara utsläppsfria från koldioxid 2030. Bolaget har också ett projekt med Got Event AB, Göteborg & Co och Svenska Mässan som ska leda till utsläppsfria arrangemang i Göteborg.

Stadsbyggnadskontoret

Ett aktuellt exempel med ansatser i linje med Plusstadskonceptet finns i arbetet med fördjupning av översiktsplanen för Kärra Skogome. I samverkan med aktörer som Skanska, Johannebergs Science Park och Framtiden finns ambitioner för ett innovativt och hållbart byggande av småhus vid Oklandsåsen, i ett naturnära läge. Aktörernas ambition är att arbeta med ett resurseffektivt och klimatsmart byggande, mobilitet med mera och är en del av arbetet inom klimatomställningsfunktionen. Tempot är högt och det finns en efterfrågan på småhus i ett sådant läge, där det blir extra utmanande och viktigt att lyckas med ett hållbart koncept.

Dynamo Väst är ett nätverk för aktörer inom arkitektur, design, konst och kulturarv. Syftet med nätverket är att stimulera till nya former av samverkan, kompetensutveckling och publik verksamhet relaterat till vårt framtida sätt att leva och verka. Nätverket samordnas av Göteborgs universitet och Västra Götalandsregionen/förvaltningen för kulturutveckling och består också av Chalmers tekniska högskola, Göteborgs Stad (kulturförvaltningen, Röhsska museet, stadsbyggnadskontoret), Göteborgs universitet, Länsstyrelsen och Urban Futures.

Ytterligare ett exempel är det pågående arbetet med en multifunktionell klimatanpassning för bland annat skydd för höjda havsnivåer.

SBK leder arbetet med att ta fram en digital tvilling för staden, där också samtliga förvaltningar som arbetar med stadsplanering är involverade. Med en digital stad går det

att visualisera och simulera olika stadsutvecklingsprojekt för digitala expon och utställningar. SBK har deltagit i en digital workshop om digital tvilling med ett flertal städer och universitet i USA.

Älvstranden Utveckling AB

Bolaget har lång erfarenhet av att skapa förutsättningar för innovativ och hållbar stadsutveckling men också av att se till att det ska hända i praktiken.

DenCity är ett exempel som nu är implementerat och kan visas upp. Målet med DenCity har varit att ta fram, skala upp och implementera lösningar för hållbara transporter i täta stadsdelar med höga krav på attraktivitet, tillgänglighet och hållbarhet. Inom projektet stadsdelsnära samlastning på Lindholmen har en hub för samlastning av gods och avfall tagits fram, som samordnar behov av transport som utförs av mindre eldrivna fordon och som avsevärt minskat lastbilstrafik i området.

Shared Shuttle Bus är ett försök att samlokalisera parkering, en viktig förutsättning vid förtätning eftersom parkering använder stora mängder mark.

Mimic tog fram en strategi för bygglogistik för att minska antalet transporter då det finns ett identifierat behov av göra detta på ett mera smart och hållbart sätt framgent.

Sharing Cities är en del i Viable Cities, där möjligheter och förutsättningar för delningsekonomi utforskas, och hur det kan bidra till en mer hållbar stad.

Fusion Point är ett nu avslutat projekt med Chalmers. Projektets breda syfte var att stärka mötet mellan forskning och praktik inom arkitektur och stadsbyggande så att teoretiska och praktiska perspektiv kan smältas samman på produktiva sätt. Detta innebar bland annat att tillgängliga resultat och projekt för en mer kvalitativ kunskapsuppbyggnad och även se hur kunskap på bättre sätt kan inkluderas i beslutsunderlag med mera.

Bolaget medverkar till att byggherrar samarbetar i konsortier med ambitionen att bli bättre på att långsiktigt kunna se det gemensamma och att visa upp resultat. Ett gemensamt arbete för att få ett program att hålla hela vägen ut.

Stadsutvecklingszoner var ett projekt där stadsutvecklingsfrågorna utforskades ur ett policyperspektiv kring processer, juridik och organisatoriska frågor.

Stadsledningskontorets bedömning

Stadsledningskontoret har tillsammans med miljöförvaltningen utrett förutsättningarna för att Göteborg Stad blir en aktiv del i initiativet till Plusstadskonceptet.

Stadsledningskontoret gör sammantaget bedömningen att initiativet med Plusstadskonceptet inte längre är aktuellt. Därmed saknas förutsättningar för stadens deltagande i initiativet.

Inom staden pågår en omfattande verksamhet för att integrera miljö och klimat i stadsutvecklingen. Planering för en genomgripande förflyttning pågår för att kunna realisera målbilden i miljö- och klimatprogrammet som är stadens övergripande styrande dokument för arbete inom den ekologiska dimensionen av hållbar utveckling. Den nya organisationen för stadsutveckling kan möjliggöra en nödvändig ambitionshöjning.

Många av ansatserna från Plusstadskonceptet återfinns i stadens verksamheter. Staden samarbetar med näringsliv, akademi och kommuner med liknande initiativ och deltar i

internationella sammanhang. Plusstadskonceptets förslag med expostadsdelar i en permanent världsutställning för att marknadsföra svensk hållbar stadsutveckling saknas dock i de nämnda initiativen. Stadsbyggnadskontorets arbete med en digital stad ger möjligheter till en internationell marknadsföring.

Stadsledningskontoret föreslår att uppdraget förklaras fullgjort.

Jonas Kinnander	Eva Hessman
Direktör Ärende och utredning	Stadsdirektör

Utdrag ur Protokoll
Sammanträdesdatum: 2021-11-25

Uppdrag till kommunstyrelsen och miljö- och klimatnämnden om att utreda förutsättningar för aktivt deltagande i initiativet ”Plusstäder”

§ 37, 1168/21

Beslut

Enligt kommunstyrelsens förslag:

1. Kommunstyrelsen och miljö- och klimatnämnden får i uppdrag att utreda förutsättningarna för att Göteborg Stad tillsammans med näringslivet, akademi och andra intressenter blir en aktiv del i regeringens initiativ med ”Plusstäder”. Synpunkter ska inhämtas från berörda nämnder och bolag i staden.
2. Utredningen ska återredovisas till kommunstyrelsen under 2021.

Handling

2021 nr 216.

Yrkanden

Karin Pleijel (MP), Sabina Music (C), Roshan Yigit (S), Urban Junevik (V) och Stina Sewén (FI) yrkar bifall till kommunstyrelsens förslag.

Björn Tidland (SD) yrkar bifall till tilläggsyrkande från SD i kommunstyrelsen.

Propositionsordning

Kommunfullmäktige beslutar först att bifalla kommunstyrelsens förslag.

Ordföranden ställer härefter propositioner på bifall respektive avslag på tilläggsyrkandet från SD i kommunstyrelsen och finner att det har avslagits.

Reservation

Ledamöterna från SD reserverar sig mot beslutet till förmån för det egna yrkandet.

Protokollsutdrag skickas till

Kommunstyrelsen
Miljö- och klimatnämnden

Dag för justering
2021-12-06

Vid protokollet

Sekreterare
Lina Isaksson

Ordförande
Anneli Rhedin

Justerande
Pär Gustafsson

Justerande
Håkan Eriksson

Justerande
Åse-Lill Törnqvist

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR

2020-06-12
Komm2020/

Fossilfritt Sverige
M 2016:05

Samordning för bostadsbyggande
Fi N 2017:08

Statsrådet Ibrahim Baylan
Statsrådet Per Bolund
Statsrådet Isabella Lövin
Statsrådet Anders Ygeman

Kraftsamling för innovativ och hållbar stadsutveckling – Plusstadskoncept och världsutställning 2030 visar vägen till det fossilfria välfärdssamhället och ökad export

Vi överlämnar här ett förslag till nationell kraftsamling på innovativ och hållbar stadsutveckling. Förslaget utgörs av ett *plusstadskoncept* för ökad innovation och hållbarhet i nya stadsdelar, där *fyra nationella expon och en världsutställning år 2030* visar Sverige och världen vägen till det fossilfria välfärdssamhället.

En målbild att samlas kring

Plusstaden är ett kommunikativt och organisatoriskt ramverk som ökar takten och höjer ambitionsnivån i arbetet för hållbar stadsutveckling och som också ger andra plus i samhällsbyggandet. Stadsdelar som planeras, byggs och byggs om i Sverige de kommande tio åren ges stärkta förutsättningar att nå hållbarhetsmålen och bidrar därtill att skapa värden som kommer hela staden och dess invånare till godo. Plus står också för lösningar som ger mer än vad de tar. Idag planerar vi plusenergihus och plusenergidistrikt. Denna kraftsamling använder synsättet på andra system och beståndsdelar i den framtida hållbara staden.

Städerna tar ledningen – möjlighet att göra rätt från början

Bostadsbristen i Sverige och urbaniseringen i världen innebär att ett stort antal nya stadsdelar och städer kommer att byggas de kommande tio åren. Om vi ska nå de globala målen i Agenda 2030 måste de nya stadsmiljöerna bli långsiktigt hållbara och understödja goda livsförhållanden för dem som ska bo där. Utvecklingen av lösningar för de nya stadsdelarna kan också bli språngbrädor för att rätta till det som behöver ändras i befintliga

Telefonväxel: 08-405 10 00

Postadress: 103 33 Stockholm
Besöksadress: Karlavägen 100 A

stadsmiljöer. När samlad bebyggelse ska uppföras på obruten mark eller på mark som kan omvandlas till stadsmiljö kan helt nya lösningar prövas eftersom man inte är bunden av befintliga strukturer. Detta är en möjlighet som vi måste ta tillvara!

Innovation och successivt höjda ambitioner

Genom plusstadskonceptet kraftsamlar vi för att etablera en kultur och struktur som gynnar innovation och högt ställda sociala, ekonomiska och miljömässiga mål. Nya synergi- och systemlösningar ger ökad takt i omställningen Varje ny stadsexpo innebär höjda ambitionsnivåer - 30 års utveckling ska nås på 10 år!

Samarbete och tävling

Plusstadskonceptet innebär nära samverkan mellan stat, kommuner, forskning och näringsliv. Staten bidrar med ramverk och ekonomiskt stöd till innovativa investeringar och för att dela ekonomisk risk. Myndigheter deltar aktivt i arbetet och hittar lösningar för plusstadsdelarna när teknikutvecklingen går snabbare än regelverken hinner ändras.

Kommunerna bildar konsortier med näringsliv och andra intressenter och ansöker i konkurrens om att bli plusstad och stå värd för expo eller världsutställning år 2030. Viktiga urvalskriterier vid sidan av de konkreta planerna för den nya stadsdelen är högt ställda klimat- och hållbarhetsmål för kommunen i sin helhet, organisatorisk kapacitet och långtgående samverkan mellan kommun, näringsliv, akademi och civilsamhället. Samarbetet mellan de vinnande plusstadskonsortierna och staten regleras i avtal och präglas av gemensam planering och tillit.

De vinnande plusstäderna turas om att vara ambassadörer för plusstadsinitiativet. I upptakten till varje expo arrangeras mässor, seminarier, studiebesök och högnivåmöten.

Statens insats ger mångfalt igen

Erfarenheter från tidigare bomässor i till exempel Helsingborg (H99), Malmö (Bo01) och Linköping (Vallastaden 2017) är att mässorna har bidragit till fokus och kraft i stadsutvecklingen och därtill gett många sidoeffekter. Resan har varit lika viktig som målet. Uppföljningar visar att det statliga investeringsstödet till nya tekniklösningar i Västra hamnen i Malmö inför Bo01 har varit betydelsefullt för stadens utveckling och för att stimulera

hållbar stadsutveckling i Sverige och utomlands. Målet med Bo01 var att visa upp Europas första hållbara stadsdel. Området tar alltjämt emot stora skaror besökare från andra länder.

Sveriges bästa sprids till fler

Konceptet är också en ny svensk modell för internationell marknadsföring av innovativ stadsutveckling. Genom att samordnat visa upp våra bästa lösningar - sociala, tekniska, ekonomiska och miljömässiga – får vi ökad export av svenska produkter och tjänster. Det är också så ett litet land som Sverige kan göra mest hållbarhets- och klimatnytta – genom att inspirera omvärlden.

Vi har gjort det förut! En stafett av expon i fem svenska städer föreslås. Den sista blir internationell - World Expo Sweden 2030.

Plusstaden innebär även ett nytt koncept för vad världsutställning kan vara. Förutom att vi visar upp Sverige som ett land i social och teknisk framkant bjuder vi in andra länder och låter dem medverka med sina främsta lösningar. Digitala tvillingar till plusstadsdelarna byggs upp, som gör det möjligt att besöka utställningen utan att resa. På sikt bildar plusstäderna ryggraden i en permanent världsutställning där de nya stadsdelarna fungerar som skyltfönster mot omvärlden och marknadsför svensk hållbar stadsutveckling.

Aktörerna är redo

För att pröva realismen i och komplettera förslaget har vi under slutet av maj och början av juni 2020 fört dialog med representanter för ett urval av kommuner och andra aktörer som är viktiga i genomförandet (se bilaga). Förslaget har mötts av stort intresse och undantagslöst getts positivt omdöme. Representanterna har *samfällt deklarerat att en satsning av det här slaget är önskvärd*. Flertalet har framfört att man vill bidra i utvecklingen av konceptet.

De kommuner som kontaktats har ett långsiktigt bostadsbehov och planerar eller bygger nya stadsdelar. Flera kommunföreträdare har deklarerat intresse för att ansöka om att bli plusstad och värd för stadsexpo. Företrädare för flera kommuner, framför allt de större och medelstora, framhåller att satsningen är i linje med det arbete och de mål som kommunerna redan arbetar mot och att *kraftsamlingen skulle förstärka och skynda på en nödvändig utveckling*. Representanter för de mindre kommunerna framhåller *värdet i att större kommuner går före* och prövar nya lösningar. Detta kan bidra till nya systemlösningar som kan användas även i mindre kommuner, som därigenom ökar takten i arbetet för fossilfrihet och hållbar stadsutveckling.

Flera av de företag som tillfrågats om synpunkter på förslaget har understrukit värdet av tillgång till områden där nya lösningar kan testas och att samlat kunna få visa upp nya produkter och tjänster. De möjligheter frizoner eller ”regulatoriska växthus” medför sporrar till att visa upp innovationsförmåga och till ökat tempo i omställningen mot fossilfrihet. Företagen har förklarat sig villiga att diskutera åtaganden som en del i genomförandet av satsningen på expon och världsutställning.

Förslaget stödjs också av andra representanter för aktörer som är viktiga parter i förverkligandet av plusstadskonceptet och världsutställningen, såsom branschorganisationerna IQ Samhällsbyggnad och Innovationsföretagen. De sex strategiska innovationsprogrammen inom samhällsbyggnad ser en nytta och stor potential i satsningen. Inför beslut om kraftsamlingen bör även representanter för bland andra regioner, finansieringsinstitut och myndigheter med uppdrag inom export ges möjlighet att bidra i utvecklingen av konceptet.

Vidare har representanter för Malmö föreslagit att konceptet lanseras i samband med det globala nätverket ICLEI:s världskongress i Malmö i april

2021. Att det då är 20 år sedan Bo01 ger en kontinuitet mellan plusstadskonceptet och tidigare statliga satsningar på hållbar stadsutveckling och expon.

Företrädare för Helsingborg föreslår att staden med sin planerade stadsmässa år 2022 blir den första plusstaden och värd för expo 2022. Kommunen arbetar redan i plusstadskonceptets anda och plusstadsexpo i staden kan ge konceptet en flygande start. De internationella kontakter som Helsingborg etablerat med FN ger plusstadskonceptet en internationell räckvidd och en tydlig koppling till Agenda 2030 redan från start.

Linköpings erfarenheter av att inom loppet av fem år gå från idé till genomförandet av bomässan *Vallastaden 2017*, där 1 000 nya bostäder i en ny stadsdel visades upp, bör fungera som stöd och inspiration i det fortsatta arbetet med att utveckla kraftsamlingen. I Vallastaden finns nu 2 000 bostäder och området kan visa vad som händer med en stadsdel över tid.

En kommission bör tillsättas direkt under statsministern

Plusstadskonceptet tar ett helhetsgrepp, pekar ut riktningen och höjer ribban i arbetet mot det fossilfria välfärdssamhället. Satsningen tar tillvara och förstärker den målmedvetenhet, drivkraft och energi som finns hos de svenska samhällsbyggnadsaktörerna. Politisk vilja och organisatoriska förutsättningar finns redan på plats i kommunerna. Staten kan bygga vidare på befintliga strukturer och förstärka genom att samordna resurser och initiativ. Smart City Sweden kan ges ett utökat uppdrag att stötta expon och världsutställning.

Kraftsamlingen kommer att vara i fokus under lång tid och kräver en kraftfull och uthållig styrning. Satsningen föreslås därför ledas av en kommission, *Kommissionen för plusstad och världsutställning 2030,* vid Statsrådsberedningen. Plusstadskommissionen bör tillsättas omgående. Kraftsamlingen kan då dessutom bli en kraftfull post corona-insats.

Svante Axelsson

Nationell samordnare
Fossilfritt Sverige
M 2016:05

Johan Edstav

Särskild utredare
Samordning för bostadsbyggande
Fi N 2017:08

Bilagor:

- Aktörer som ställer sig bakom förslaget

- PLUSSTADEN OCH VÄRLDSUTSTÄLLNING 2030 - NATIONELL KRAFTSAMLING FÖR EXPORT AV INNOVATIV STADSUTVECKLING (juni 2020)

Aktörer som ställer sig bakom förslaget

För att pröva realismen i och komplettera förslaget har vi under slutet av maj och början av juni 2020 fört dialog med representanter för ett urval av kommuner och andra aktörer som är viktiga i genomförandet.

Representanter för kommuner

De kommuner vi vänt oss till har alla ett långsiktigt behov av bostäder och planerar eller bygger nya stadsdelar. Inför beslut om kraftsamlingen bör fler kommuner med bostadsbehov ges möjlighet att bidra i utvecklingen av konceptet.

Representanter för följande *kommuner* har deklarerat att de stödjer förslaget om kraftsamling, plusstadskoncept och världsutställning och vill se det förverkligat:

Ingvar Smedlund, kommunstyrelsens ordförande, Enköping

Åsa Wiklund Lång, kommunstyrelsens ordförande, Gävle

Meeri Wasberg, kommunstyrelsens ordförande, Haninge

Per Vorberg, kommunstyrelsens ordförande, Härryda

Peter Danielsson, kommunstyrelsens ordförande, Helsingborg

Emma Feldman, kommunstyrelsens ordförande, Järfälla

Ann-Marie Nilsson, kommunstyrelsens ordförande, Jönköping

Peter Evansson, kommunstyrelsens ordförande, Knivsta

Muharrem Demirok, kommunalråd och ordförande i samhällsbyggnadsnämnden, Linköping

Philip Sandberg, kommunstyrelsens ordförande, Lund

Simon Chrisander, kommunalråd stadsbyggnad och miljö, Malmö

Lars Stjernqvist, kommunstyrelsens ordförande, Norrköping

Anna König Jerlmyr, finansborgarråd, Stockholm

Mikael Rubin, kommunstyrelsens ordförande, Trelleborg

Hans Lindberg, kommunstyrelsens ordförande, Umeå

Erik Pelling, kommunstyrelsens ordförande, Uppsala

Anders Teljebäck, kommunstyrelsens ordförande, Västerås

Catharina Winberg, ordförande i Växjö Kommunföretag AB, VKAB, Växjö

Ullis Sandberg, kommunalråd med ansvar för samhällsbyggnad, Örebro

Representanter för andra viktiga aktörer

Representanter för ett urval av *andra viktiga aktörer* som kontaktats och som framfört att de stödjer förslaget om kraftsamling, plusstadskoncept och världsutställning och vill se det förverkligat redovisas nedan.

Vi har vänt oss till representanter för olika aktörer och intressenter som är viktiga i genomförandet av satsningen. Inför beslut om kraftsamlingen bör fler aktörer av vikt för genomförandet ges möjlighet att bidra i utvecklingen av konceptet.

Jenny Larsson, vd, ABB Power Grids Sweden

Helena Bjarnegård, riksarkitekt, Boverket

Pernilla Bonde, vd, HSB Riksförbund

Jesper Brodin, vd, IKEA, och Göran Nilsson managing director, Ingka Services

Magnus Höij, förbundsdirektör, Innovationsföretagen

Anita Aspegren, vd, IQ Samhällsbyggnad

Johanna Frelin, vd, Riksbyggen

Alexandra Lauren, affärsutvecklingsdirektör och vice vd, Skanska

Anders Nordstrand, vd, Sveriges Allmännytta

Håkan Danielsson, vd, WSP Sverige

De strategiska innovationsprogrammen inom samhällsbyggnad genom Johan Felix, samordnare för SIP-samverkan Samhällsbyggnad:

InfraSweden2030

Smart Built Environment

Viable Cities

Drive Sweden

IoT Sverige

RE:Source

PLUSSTAD VÄRLDSUTSTÄLLNING 2030

NATIONELL KRAFTSAMLING FÖR EXPORT AV INNOVATIV STADSUTVECKLING

SAMORDNING FÖR BOSTADSBYGGANDE

Fossilfritt Sverige

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR

SAMORDNING FÖR
BOSTADSBYGGANDE

Fossilfritt
Sverige

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

ETT FÖRSLAG FRÅN

Samordning för bostadsbyggande (Fi N 2017:08)
Särskild utredare: Johan Edstav

Fossilfritt Sverige (M 2016:05)
Nationell samordnare: Svante Axelsson

Text: Katarina Schylberg och Christina Leideman, Samordning för bostadsbyggande (Fi N 2017:08)
Omslag, collage och illustrationer: Studio Sofie Stenberg AB
Layout, illustrationer och bildbearbetning: Johanna Jelinek Boman

Omslagsbild: Stadslandskap med integrerad matproduktion och förstärkta ekosystemtjänster.

Juni 2020

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

PLUSSTAD OCH VÄRLDSUTSTÄLLNING 2030
NATIONELL KRAFTSAMLING FÖR EXPORT AV INNOVATIV STADSUTVECKLING 4

DETTA FÖRESLÅR VI 6
En världsutställning i Sverige år 2030 6
Ett plusstadskoncept som betonar samhällsbyggandets värdeskapande 6
En stafett av plusstadsexpon 7
Stöd till plusstäder och expon 7
Kraftsamling genom koncentration 8

VÄRLDSUTSTÄLLNING 2030 - EN SAMLANDE MÅLBILD 10
Modell för fossilfria välfärdssamhällen 10
Attraktiva livsmiljöer 11

EXPON KATALYSERAR INNOVATIV STADSUTVECKLING I SVERIGE 12
Stafett av expon 12
Mässor och expon mobiliserar lokala aktörer 14
En första marknad för innovativa lösningar 16
Digitala verktyg för ökat lärande och minskat resande 17
En permanent världsutställning för export av idéer och lösningar 17

PLUSSTADEN BETONAR VÄRDESKAPANDE 18
Höjer ribban och bidrar till systemomställning 18
Samlar projekt och koncept 20
Pluslösningar i planerade stadsdelar 21

PLUSSTADENS INNEHÅLL 22
Livsmiljö och boende 26
Miljö och naturresurser 27
Energi och mobilitet 28
Näringsliv och byggande 29
Ramverk för uppföljning och utvärdering av plusstaden 30

STATENS STÖD TILL PLUSSTADSDELAR 31
Ekonomiskt stöd ges för investering och implementering 32
Frizoner och snabbspår underlättar innovativ stadsutveckling 33
Myndigheternas engagemang är en förutsättning 34
En kunskapsplattform kan stötta och bidra till lärande 35

SAMVERKAN OCH FINANSIERING 36
Samverkan med andra initiativ 36
Synergier 36
Statliga medel till investeringar och expon 38
Uppväxling genom EU-medel och gröna obligationer 38

SÅ HÄR TAR VI NÄSTA STEG 40
Kraftsamlingen föreslås ledas av en kommission vid statsrådsberedningen 41
En officiell världsutställning eller en utställning för världen? 41
Tidplan 42

AVSLUTNINGSVIS 44

PLUSSTAD OCH VÄRLDSUTSTÄLLNING 2030

NATIONELL KRAFTSAMLING FÖR EXPORT AV INNOVATIV STADSUTVECKLING

Sverige ska bli världens första fossilfria välfärdsland och ha en ledande roll internationellt inom hållbar stadsutveckling. Det krävs en kraftfull omställning av samhället i Sverige och internationellt för att vi ska nå målen i Parisavtalet om att begränsa den globala uppvärmningen till 1,5 grader och FN:s globala hållbarhetsmål Agenda 2030 om ökad välfärd, rättvisa och en skyddad planet. De kommande tio åren är avgörande om vi ska klara att vända utvecklingen och uppnå målen. Den snabba urbanisering som sker i Sverige och i världen kommer att sätta ramarna för möjligheterna att klara klimat- och hållbarhetsmål för lång tid framöver.

Att omställningen framförallt behöver ske i städerna ligger bakom EU-kommissionens planer för ***Den gröna given*** för rättvis klimatomställning och stöd till 100 klimatneutrala städer i kommande forskningsramverk ***Horisont Europa*** och framåt. Ett flertal svenska städer är redan igång och har formulerat långtgående mål om att uppnå klimatneutralitet 2030. Näringslivets aktörer har genom Fossilfritt Sveriges initiativ tagit fram och skrivit under färdplaner för hur sektorerna ska bli fossilfria.

För att inte förlora värdefull tid föreslår nu de två statliga utredningarna ***Samordning för bostadsbyggande*** (Fi N 2017:08) och ***Fossilfritt Sverige*** (M 2016:05) en nationell kraftsamling på innovativ stadsutveckling som katalyserar städernas roll i omställningen och stärker svenskt näringslivs möjligheter till export av lösningar och kunnande. Initiativet, som mobiliserar och engagerar Sveriges städer och svenskt näringsliv, startar år 2020 med sikte på det viktiga målåret 2030 som är en avstämningspunkt för FN:s initiativ Agenda 2030 och åtaganden enligt Parisavtalet.

“Sverige ska bli världens första fossilfria välfärdsland – låt en världsutställning 2030 visa vägen!”

DETTA FÖRESLÅR VI

Vi föreslår en satsning i tre delar.

1 En världsutställning i Sverige år 2030

Vi föreslår att Sverige arrangerar en världsutställning år 2030. En större utställning med internationell räckvidd kan på ett kraftfullt sätt ge Sverige ett tolkningsföreträde och en tydlig ledarroll och bli lika epokgörande som Stockholmsutställning 1930 var på sin tid. Genom världsutställningen etablerar vi Sverige som världens första fossilfria välfärdsland. Vi visar upp långtgående koncept och lösningar med senaste spetstekniken och kunnandet.

2 Ett plusstadskoncept som betonar samhällsbyggandets värdeskapande

Vi lanserar samtidigt plusstaden[i] som en svensk modell för att uppnå klimatpositiva och hållbara städer och stadsdelar. De nya stadsdelarna ska både tillföra värden som kommer hela staden och dess invånare till godo och bidra med ett hållbarhetsöverskott. I plusstadsdelarna realiseras långtgående koncept och lösningar för framtidens boende, arbetsplatser, mötesplatser, platser för lek och rekreation, mat- och energiförsörjning, mobilitet och transporter, klimatanpassning och resurshantering. Där finns ett flertal spetsprojekt med exponentiell potential och höga signalvärden, det vill säga med stor betydelse för att nå klimat- och hållbarhetsmål och stor potential för replikerbarhet och spridning.

VAD ÄR MÅL OCH VAD ÄR MEDEL?

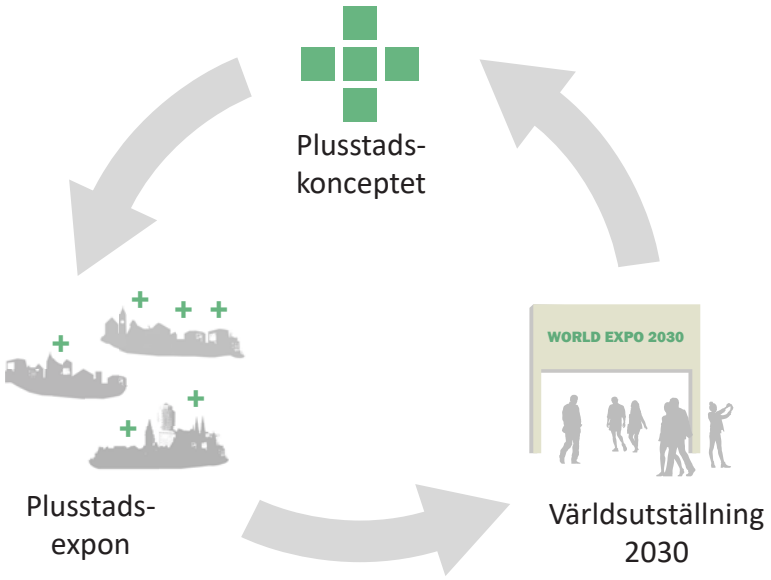

Plusstadskonceptet sätter ribban och riktningen för innehållet i fyra plusstadsexpon vilka i sin tur konkretiserar innebörden av värdeskapande stadsutveckling och validerar de modeller för det fossilfria välfärdssamhället som visas upp i världsutställningen 2030.

Några av de intressenter vi fört dialog med ser världsutställningen som den viktigaste delen av förslaget. Andra lyfter fram kraften i att utställningen ligger tio år framåt i tiden, att resan dit är det viktigaste.

3 En stafett av plusstadsexpon

Under åren fram till 2030 bjuds svenska städer in att medverka i en stafett av expon vars högt uppdrivna tempo och etablerade former för samarbete och lärande syftar till att möjliggöra 30 års förflyttning på 10 år och skapa skyltfönster mot omvärlden med hög kvalitet och långsiktig hållbarhet. Plusstäderna utses i konkurrens och de vinnande plusstäderna turas om att vara ambassadörer för plusstadsinitiativet.
I upptakten till varje expo arrangeras mini-mässor, seminarier, studiebesök och högnivåmöten. På sikt bildar plusstadsdelarna ryggraden i en permanent världsutställning för attraktiva och socialt hållbara stadsmiljöer och klimatsmart teknik.

Stöd till plusstäder och expon

De konsortier av kommuner och näringsliv som ingår avtal med staten om att genomföra plusstadsexpon erhåller aktivt stöd i form av ekonomiskt investeringsstöd, kanaliserade stöd för forskning och innovation till testbäddar, inrättandet av frizoner för stadsutveckling, stöd från myndighetsexperter och etablerandet av en kunskapsplattform som stöttar lärande mellan plusstadsdelar.

Kraftsamling genom koncentration

Vår bakomliggande analys är att det för att få till stånd systemomställning på bred front initialt krävs en kraftsamling kring några pilotprojekt - några plusstadsdelar - där det finns resurser och uthållighet att föra samman och implementera de mest lovande resultaten från de pilotprojekt och försök som nu sker spritt över landet och i olika sektorer.

Plusstadssatsningen katalyserar därmed omställningen i svenska städer genom att etablera några kraftfulla förebilder för andra att lära av. Kraftsamlingen kompletterar med sitt riktade fokus på en handfull stadsdelar nuvarande statliga satsningar. Det finns också potentiella synergier med andra nationella och internationella initiativ såsom Viable Cities stöd till klimatneutrala städer 2030 och EU:s gröna giv.

De föreslagna insatserna spänner över flera politikområden: stads- och bostadsutveckling, innovation och näringslivsutveckling, klimat och miljö. Kraftsamlingen innebär också ett främjande av svenskt näringslivs export av svensk teknik och kunskap där plusstaden etableras som begrepp för kvalitetssäkring och internationell marknadsföring.

“Kraftsamlingen innebär också ett främjande av svenskt näringslivs export av svensk teknik och kunskap där plusstaden etableras som begrepp för kvalitetssäkring och internationell marknadsföring.”

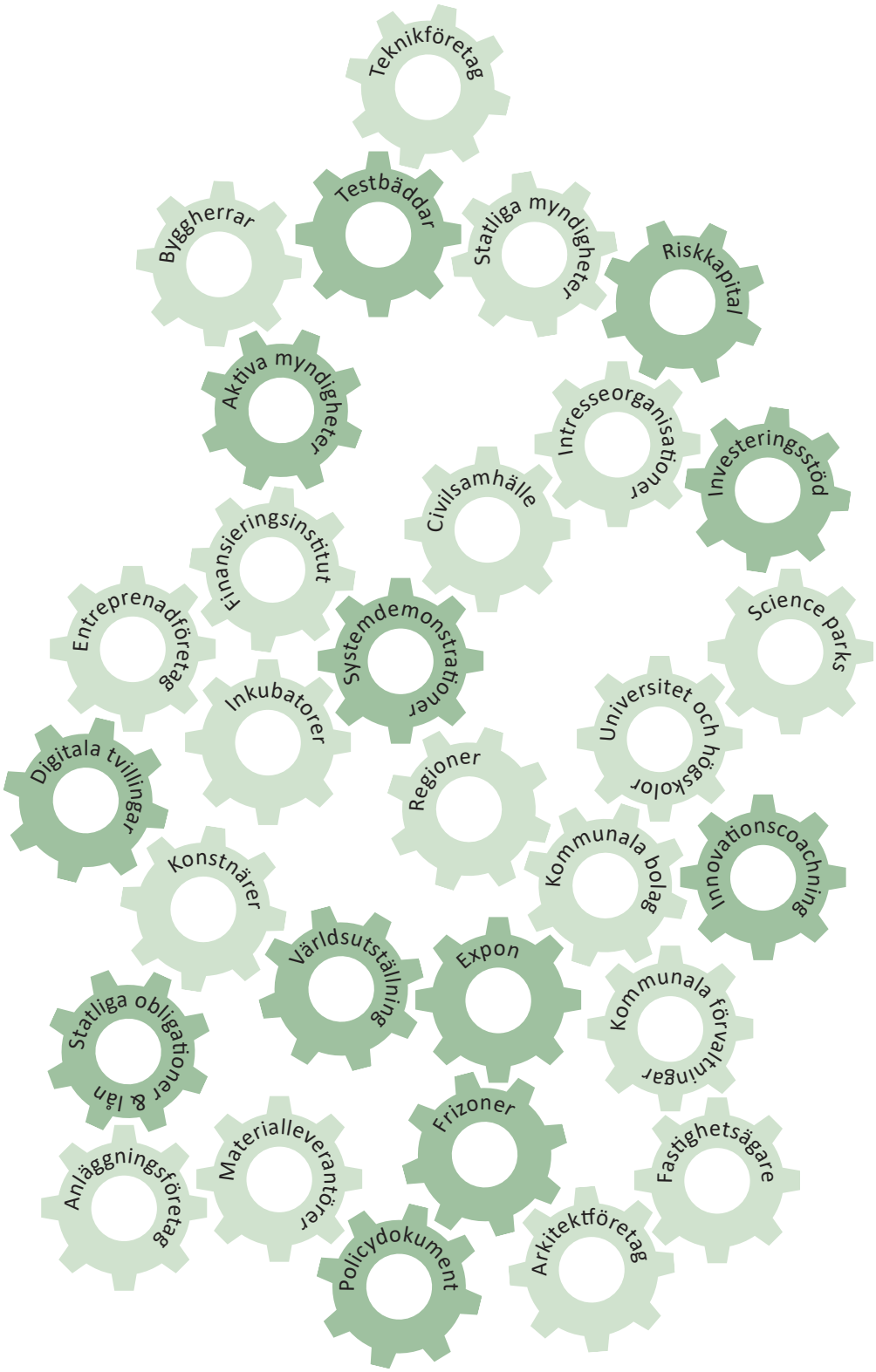

Omställningen av samhället kräver en samverkan av olika aktörer och instrument. Den gemensamma målsättningen att arrangera en världsutställning 2030 bidrar till en samlad målbild som får alla kugghjul att röra sig i rätt riktning. (Illustrationen ska inte tolkas som ett sambandsschema).

VÄRLDSUTSTÄLLNING 2030 - EN SAMLANDE MÅLBILD

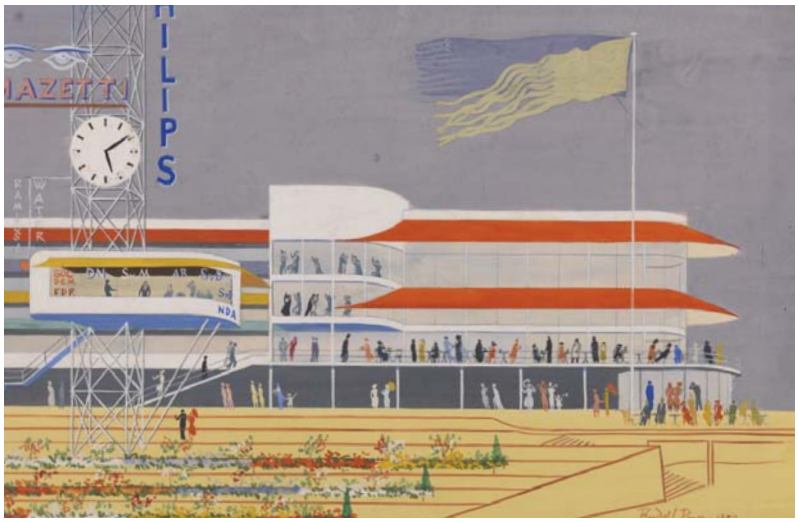

Sverige har gjort det förut!
Restaurang Paradiset på Stockholmsutställningen 1930, av Rudolf Persson (ArkDes samlingar ARKM.1990-04-76). Affisch från Stockholmsutställningen 1930, av Sigurd Lewerentz (ArkDes samlingar + ARKM.1973-05-11551)

2030 är ett viktigt år för både miljö och hållbar utveckling. För det första är 2030 målåret för FN:s initiativ Agenda 2030, om ökad välfärd, rättvisa och en skyddad planet. För det andra är 2030 avstämningspunkten för halverade globala koldioxidutsläpp enligt Parisavtalet. År 2030 är det dessutom 100 år sedan Stockholmsutställningen 1930, som banade väg för Sveriges första bostadspolitiska program. Dessa händelser kan fungera väl som utgångspunkt för en svensk världsutställning 2030.

Stockholmsutställningen presenterade en modell för funktionalistiskt och industrialiserat stads- och bostadsbyggande som kom att dominera stads- och samhällsutvecklingen i Sverige ett halvt århundrade. Denna modell etablerade Sverige som ett modernt föregångsland. Nu är det dags för nästa steg! En världsutställning i Sverige 2030 kan på motsvarande sätt vara en katalysator för att sprida vad som krävs för en fossilfri hållbar samhällsutveckling och goda livsmiljöer, både i Sverige och internationellt.

MODELL FÖR FOSSILFRIA VÄLFÄRDSSAMHÄLLEN

Världsutställningen 2030 är ett kraftfullt forum för att presentera meningsbärande modeller för framtida samhällen.

Mot bakgrund av den oro som råder i världen i dag, inte minst vad gäller klimat och miljö, är det angeläget att visa upp väl gestaltade miljöer som väcker hopp om att det är möjligt att leva ett gott liv utan en fossildriven ekonomi och att klimatomställningen, om den görs med omsorg, kan

leda till bättre livskvalitet och ett livskraftigt näringsliv. Världsutställning 2030 innebär samtidigt ett nytt koncept för vad en världsutställning kan vara. Till skillnad från de världsutställningar som domineras av tillfälliga byggnadsverk tar världsutställning 2030 plats i en permanent byggd miljö. Tillgång till digital teknik ger goda förutsättningar att minska koldioxidavtryck från internationellt resande eftersom utställningen delvis kan genomföras i virtuella forum.

ATTRAKTIVA LIVSMILJÖER

De mest bestående intrycken från expostafetten och världsutställningen måste vara attraktiva livsmiljöer. Framsynt arkitektur är ett verktyg för att uttrycka samhällsbyggandets sociala, ekonomiska och miljömässiga värdeskapande.

Sveriges arkitekturpolitiska agenda *Gestaltad livsmiljö* betonar just arkitekturens viktiga roll för att bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer och hur historiska värden tas till vara. Världsutställningen 2030 ger därför goda möjligheter att visa upp hur politikens mål om hållbarhet och kvalitet väger tyngre än kortsiktiga ekonomiska överväganden och att estetiska, konstnärliga och kulturhistoriska värden tas till vara.

Som värdnation för en världsutställning visar Sverige upp sig som ett land i social och teknisk framkant, men vi bjuder även in andra länder och låter dem presentera sina främsta lösningar. En världsutställning bidrar till berättelsen om Sverige som världens första fossilfria välfärdsland i Sverige och utomlands.

Som värdnation för en världsutställning visar Sverige upp sig som ett land i social och teknisk framkant, men vi bjuder även in andra länder och låter dem presentera sina främsta lösningar.

EXPON KATALYSERAR INNOVATIV STADSUTVECKLING I SVERIGE

> "Det gemensamma målet om en framtida expo och en ökad synlighet ger starka incitament för alla iblandade parter att hålla fast vid högt ställda mål och fastlagda tidplaner."

Världsutställningen 2030 är tänkt som kulmen på en rad insatser i en nationell kraftsamling på innovativ stadsutveckling i Sverige. Sverige står inför utmaningen att bygga stora volymer av bostäder och infrastruktur samtidigt som vi måste ställa om samhället till att bli klimatneutralt till år 2045 med bibehållen konkurrenskraft. Detta kräver uthållig samverkan och tillit mellan politik, akademi, samhälle och näringsliv. Planerna på att arrangera världsutställningen år 2030 ger en tydlig målbild som nationella, regionala och lokala aktörer från offentlig sektor, näringsliv, akademi och civilsamhälle kan sluta upp bakom.

STAFETT AV EXPON

På vägen mot den stora världsutställningen 2030 i en svensk stad genomförs under perioden 2022–2028 en stafett med expon vartannat år centrerat runt nya och ombyggda stadsdelar i ytterligare fyra svenska städer. Sveriges städer bjuds in till en tävling om att få ingå i en internationell världsutställning eller att få arrangera expon. Regeringen utser fem vinnande städer och kommuner som ingår en överenskommelse med staten om att uppföra plusstadsdelar, det vill säga hållbara stadsdelar i absolut internationell framkant. Städerna förbinder sig även att stå värd för olika expon och blir därmed också föremål för en rad stöttande aktiviteter.

Viktiga urvalskriterier vid sidan av de konkreta planerna för de nya stadsdelarna är högt ställda klimat- och hållbarhetsmål för kommunen i sin helhet, organisatorisk kapacitet och långtgående samverkan mellan kommun, näringsliv, akademi och civilsamhället. Inspiration hämtas från EU:s tävlingar om utmärkelsen som Europas kultur-, miljö- och innovationshuvudstad, där Malmö, Stockholm och Umeå placerat sig väl genom åren. Finalisterna granskas av internationella expertkommittéer, vilket även kan bidra till att de nya stadsdelarna vässas ytterligare.

De vinnande städerna turas om att vara ambassadörer för plusstadsinitiativet. I upptakten till varje expo arrangeras aktiviteter som minimässor, seminarier, studiebesök och högnivåmöten. Genom statens långsiktiga engagemang kan expoverksamheten professionaliseras och risker delas.

Aktivt stöd från staten i form av ekonomiskt investeringsstöd, kanaliserade stöd för forskning och innovation till testbäddar, inrättandet av frizoner för stadsutveckling, stöd från myndighetsexperter och etablerandet av en kunskapsplattform som stöttar lärande mellan plusstadsdelar ger ytterligare förutsättningar att lyckas. Då alla plusstadsdelar utses samtidigt finns det goda förutsättningar att redan från början etablera samarbetsformer för att städerna ska kunna dra nytta av delat lärande och skalfördelar vid upphandling.

"Sverige kan göra mest klimatnytta genom att inspirera omvärlden."

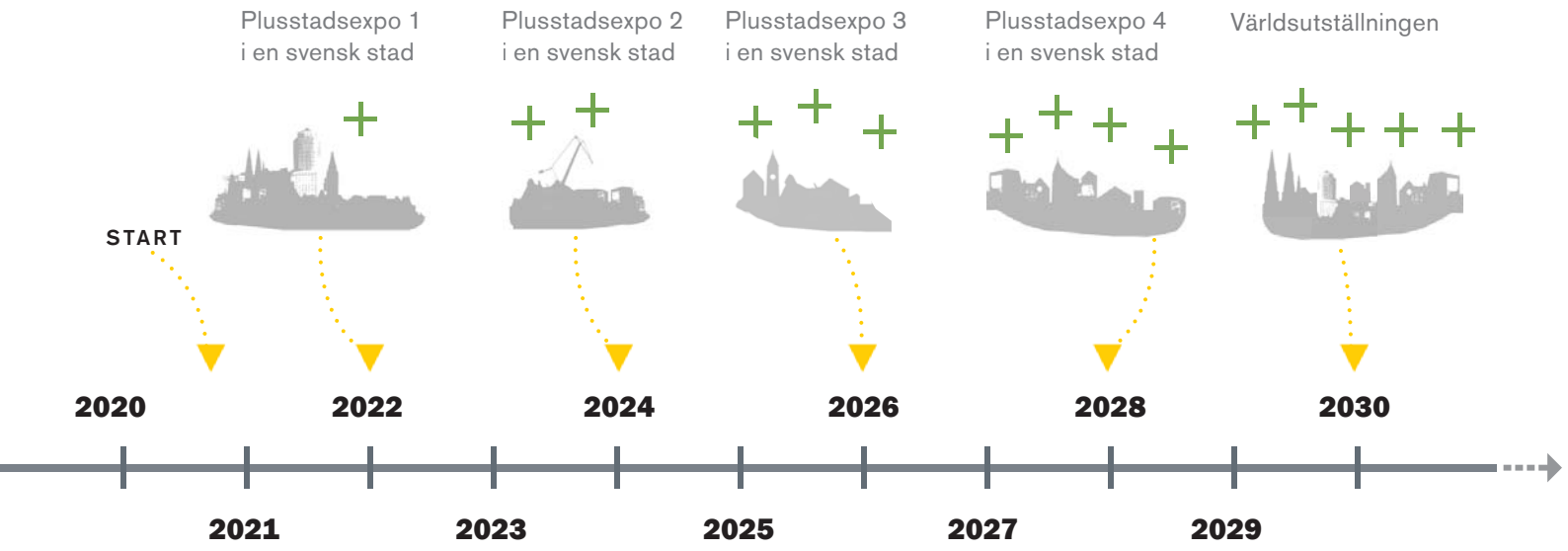

Hammarby sjöstad i Stockholm och Västra hamnen i Malmö tar alltjämt emot stora skaror besökare från andra länder. Västra hamnen stod värd för bomässan Bo01 2001 vars mål var att visa upp Europas första hållbara stadsdel. Stadsdelen mottog statliga investeringsbidrag på cirka 300 miljoner kronor för att höja ambitionsnivån avseende spetslösningar i miljöteknik. I Hammarby sjöstad uppfördes GlashusEtt, ett informations- och besökscenter för såväl boende som långväga besökare, också med bidrag från de lokala investeringsprogrammen. Tiotusentals besökare har genom åren lärt sig om Hammarby sjöstads kretsloppsmodell i GlashusEtt.

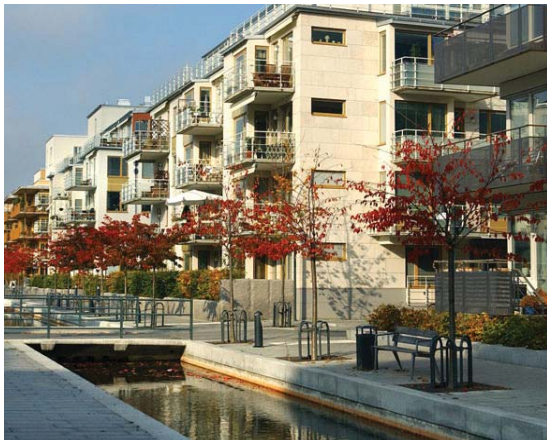

Hammarby sjöstad i Stockholm

Västra hamnen i Malmö

MÄSSOR OCH EXPON MOBILISERAR LOKALA AKTÖRER

Erfarenheter från tidigare bomässor och expon i till exempel Helsingborg (H99), Malmö (Bo01) och Linköping (Vallastaden 2017) är att mässorna har bidragit till fokus och kraft i stadsutvecklingen och därtill gett många sidoeffekter. Resan har varit lika viktig som målet. Uppföljningar visar att det statliga investeringsstödet till nya tekniklösningar i Västra hamnen i Malmö inför Bo01 har varit betydelsefullt för hela stadens utveckling och för att stimulera hållbar stadsutveckling i Sverige och utomlands.

Det gemensamma målet om en framtida expo och en ökad synlighet ger starka incitament för alla iblandade parter att hålla fast vid högt ställda mål och fastlagda tidplaner. Detta kan stimulera till innovation av såväl samverkansformer, planeringsprocesser och finansieringsmodeller som konkreta lösningar. Nya aktörer ur näringsliv och civilsamhälle kan bjudas in i partnerskap för att dela på risk och utvecklingskostnader.

“Plusstadssatsningen med återkommande expon med högt ställda krav på innovativa lösningar ger företagen en första marknad.”

Vallastaden i Linköping

Det finns ett stort intresse bland landets städer och näringslivsaktörer att arrangera bomässor och samhällsbyggnadsexpon. Bo- och samhällsexpo Vallastaden 2017 i Linköping attraherade många besökare och fick stor uppmärksamhet i media.

EN FÖRSTA MARKNAD FÖR INNOVATIVA LÖSNINGAR

Expoverksamheten ska också visa upp exempel på befintliga stadsdelar som uppgraderats till motsvarande plusstandard.

Sverige är ett litet kunskapsintensivt och exportberoende land som kan göra mest nytta för att nå globala hållbarhetsmål genom att delta aktivt i internationella samarbeten, bidra med kunskap och innovationer, inspirera andra och ställa höga krav på importprodukter. Förutsättningar att nå en större exportmarknad är ett viktigt incitament för näringslivets aktörer att investera i innovation. Plusstadssatsningen med återkommande expon med högt ställda krav på innovativa lösningar ger företagen en första marknad och incitament till kommuner och kommunala bolag att gå utanför sina förvaltande uppdrag och medverka i innovations- och exportsatsning. Tidigare exportsatsningar har också visat på hur regelverk för hur kommunala förvaltningar och bolag ska bedriva verksamhet begränsar kommunernas möjlighet att bidra till internationalisering och export. En genomgång av dessa regelverk skulle därför kunna ingå i de ”regulatoriska växthus” som ska stötta plusstadsdelar. Detta beskriver vi längre fram.

”På sikt bildar expostadsdelarna ryggraden i en permanent världsutställing där de nya stadsdelarna fungerar som attraktiva skyltfönster mot omvärlden och marknadsför svensk hållbar stadsutveckling inom ramen för den svenska exportsatsningen Smart City Sweden.”

DIGITALA VERTYG FÖR ÖKAT LÄRANDE OCH MINSKAT RESANDE

Med digitala verktyg marknadsförs plusstadsexpon och deras tankegods och innehåll parallellt med att stadsdelarna växer fram. Avancerad digital teknik i form av digitala tvillingar kan användas för att visualisera flöden och relationer och på så sätt skapa en förståelse för expoområdets specifika planeringsförutsättningar och beroenderelationer till omvärlden. Genom att visualisera material- och energiflöden under byggtiden och i förvaltningsfasen förtydligas kopplingen till befintlig stad. Detta både ökar möjligheterna till kunskapsförmedling och erbjuder en plattform för deltagande för dem som inte kan resa till utställningen.

EN PERMANENT VÄRLDSUTSTÄLLNING FÖR EXPORT AV IDÉER OCH LÖSNINGAR

På sikt bildar expostadsdelarna ryggraden i en permanent världsutställning där de nya stadsdelarna fungerar som attraktiva skyltfönster mot omvärlden och marknadsför svensk hållbar stadsutveckling inom ramen för den svenska exportsatsningen *Smart City Sweden*. Tidigare satsningar på export av miljöteknik visar på värdet av att kunna visa upp teknik och lösningar i demoanläggningar i sitt sammanhang, som fundament i attraktiva stadsdelar. Plusstadssatsningen är därför ett viktigt komplement till de 21 färdplaner för fossilfrihet och konkurrenskraft som industribranscherna själva tagit fram och som kommer utgöra grunden för att leverera de produkter och tjänster som kommer behövas i expostäderna.

Digitala tvillingar tas fram för alla plus- och expostadsdelar. Denna bild är framtagen i ett samarbete mellan Göteborgs stad och AI Innovation vid Lindholmen Science park.

PLUSSTADEN BETONAR VÄRDESKAPANDE

Vi lanserar plusstaden som en svensk modell för att uppnå klimatpositiva och hållbara städer och stadsdelar. Plusstaden är ett kommunikativt och organisatoriskt ramverk som betonar samhällsbyggandets värdeskapande. De nya stadsdelarna ska både tillföra värden som kommer hela staden och dess invånare till godo och bidra med ett hållbarhetsöverskott. Principen tillämpas redan inom till exempel energiförsörjning i form av plusenergihus och plusenergidistrikt. Här anläggs en bredare syn på plusbegreppet som också inbegriper andra system och beståndsdelar i den framtida hållbara staden.

> "Plusstadsdelarna ska sträva mot att genom integrerade lösningar nå *bortom* nollutsläpp "

HÖJER RIBBAN OCH BIDRAR TILL SYSTEMOMSTÄLLNING

Det är lång leveranstid på nya stadsdelar och de stadsdelar som kommer att ingå i plusstadssatsningen och vara expoområden åren 2024 – 2030 är redan i planeringsstadiet. Planeringsidealet om den täta, gröna, tillgängliga, promenad- och cykelvänliga staden står sig inför framtiden. Samtidigt befinner vi oss i en brytpunkt där tekniksprång i kombination med förändrade värderingar och omvärldsfaktorer som social oro och resursbrist i spåren av ekonomiska lågkonjunkturer, pandemier och klimatförändringar kan ge stora avtryck i hur vi organiserar våra liv inom stadens fysiska ramar. Framsteg inom områden som robotik, artificiell intelligens, bioteknik och självkörande fordon gör avtryck i nya stadsdelar. Dessa teknologier är viktiga för att nå klimat- och hållbarhetsmål, men väcker samtidigt frågor om integritet, IT-säkerhet, ersättningsmodeller, ökade digitala klyftor och utanförskap som måste adresseras. Tekniska lösningar och förändrade livsstilar kan vara ömsesidigt förstärkande och leda till en exponentiell förändring, det vill säga en mycket snabb förändring på kort tid om de understödjs av politik och regelverk. Att ta vara på dessa möjligheter är en del av syftet med plusstadssatsningen. Plusstadssatsningen höjer därmed ambitionsnivåerna i nya stadsdelar och visar

Plusstadssatsningen höjer ambitionsnivåerna i nya stadsdelar och visar vägen i den samhällsomställning som kräver mer än marginella förändringar i befintliga system.

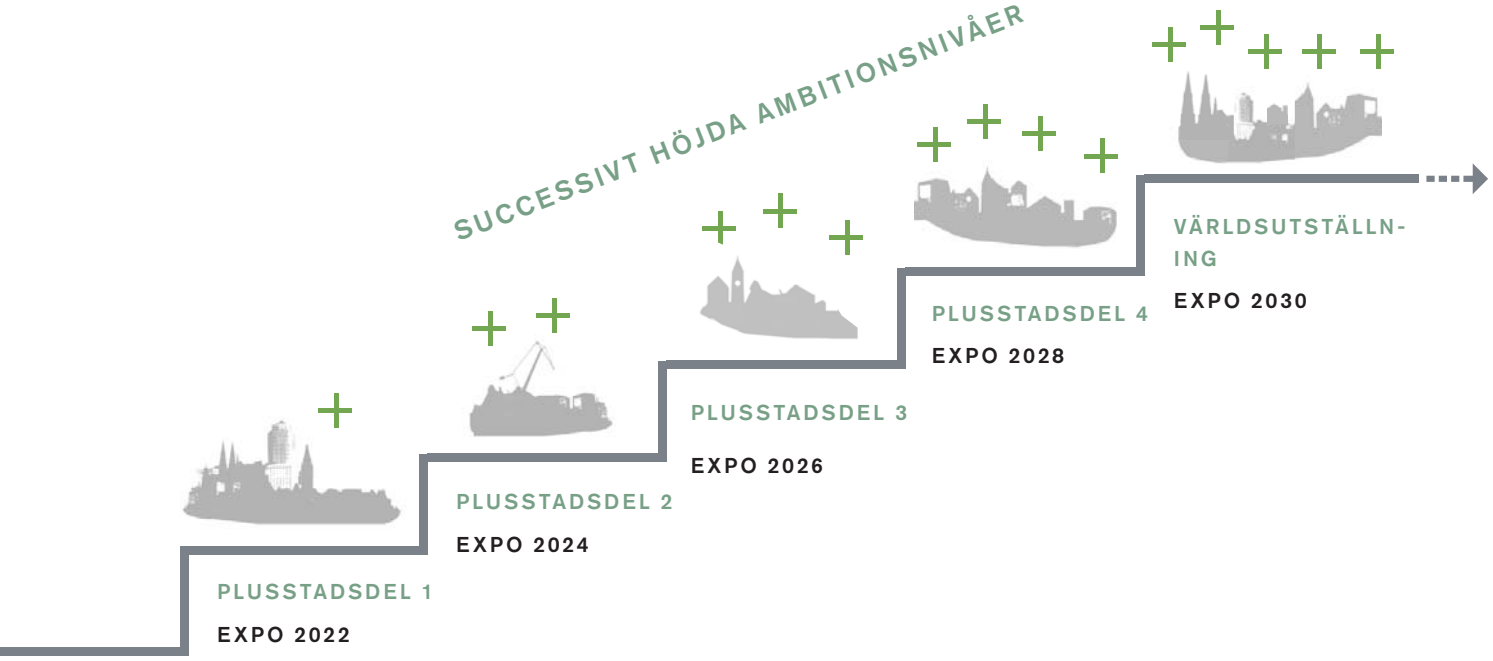

Satsningen innebär en stegrande målbild där senare plusstadsdelar kan nå längre i måluppfyllelse inom olika områden i förhållande till föregångarna. Parallellt eftersträvas en variation och profilering av olika expon.

vägen i den samhällsomställning som kräver mer än marginella förändringar i befintliga system. Enligt en exponentiell färdplan som lanserades inför FN:s klimatförhandlingar i New York i september 2019[ii] kan en halvering av klimatutsläppen fram till 2030 i princip nås med existerande teknik, men det kräver ett modigt beslutsfattande. För att nå nettonollutsläpp krävs tekniskiften och innovation. Plusstadsdelarna ska sträva mot att genom integrerade lösningar nå bortom nollutsläpp.

SAMLAR PROJEKT OCH KONCEPT

I plusstadsdelarna realiseras långtgående koncept och lösningar för framtidens boende, arbetsplatser, mötesplatser, platser för lek och rekreation, mat- och energiförsörjning, mobilitet och transporter, klimatanpassning och resurshantering.

Där finns ett flertal spetsprojekt med exponentiell potential och höga signalvärden, det vill säga med stor betydelse för att nå klimat- och hållbarhetsmål och stor potential för replikerbarhet och spridning. Men, de viktigaste förutsättningarna är de som inte är synliga för blotta ögat – ett systemtänkande som integrerar tekniska, miljömässiga, ekonomiska, sociala och kulturella perspektiv. Som expostadsdelar utgör plusstadsdelarna större samlade uppvisningsområden med en blandning av lösningar i olika stadier av innovationskedjan, inklusive experimentella projekt, urbana laboratorier och kombinerade testbäddar där lösningar som utvecklats i andra projekt implementeras och skalas upp i nya sammanhang.

Högt ställda mål och tillämpningen av innovativ teknik ger avtryck i en ny typologi av

vägar, byggnader, parker, torg och teknisk infrastruktur med fler funktioner och högre estetiskt värde än konventionella lösningar - plusgator, plushus, plusparker. Dessa typologier kan marknadsföras som svenska lösningar på en internationell marknad.

I byggskedet ställs höga krav på fossilfrihet och resurseffektivitet, logistiklösningar, materialanvändning och återbruk av material. Digitala tvillingar och byggnadsinformationsmodeller (BIM) lägger grunden för scenarioplanering och optimering av system vid planering, förvaltning och återvinning.

PLUSLÖSNINGAR I PLANERADE STADSDELAR

När vi frågat planarkitekter i stora och mellanstora städer om vilka plusstadslösningar de ser framför sig i de nya stadsdelar som ska stå klara år 2030 har vi fått en bred palett av lösningar och exempel till svar – nya lösningar för mobilitet och citylogistik, multifunktionella ytor och volymer, lågtempererad fjärrvärme, lokala energiförsörjningssystem som avlastar stamnät och möjliggör delande av el mellan fastigheter, klimatneutralt och fossilfritt byggande, lokal livsmedelsförsörjning och socialt blandat boende. Exempel på tydligt plustänkande är mobilitetshus som erbjuder mobilitetstjänster till ett större grannskap runt de nya kvarter som den främst betjänar. Andra exempel rör cirkulära system med biogas och biokol. Samtliga tillfrågade lyfter betydelsen av social hållbarhet, men har svårare att beskriva färdiga koncept och typlösningar för den komplexa utmaningen i att stärka den sociala hållbarheten i nya och befintliga stadsdelar.

Hur bygger vi på kort tid hållbara bostäder av god kvalitet till rimligt pris? Hur planerar vi miljöer som bidrar till livskvalitet och minskar behovet av mobilitet som inte är önskvärd? Plusstadssatsningen kan bidra till konkretisering och uppväxling genom samverkan och ökat fokus i dessa avgörande frågor.

“Plusgator, plushus och plusparker kan marknadsföras som svenska lösningar på en internationell marknad.”

Bild från sverigesradio.se. Foto: Björn Larsson Rosvall/TT

PLUSSTADENS INNEHÅLL

Plusstadsramverket utgår ifrån FN:s Agenda 2030-mål och lyfter särskilt fram några av de temaområden som är mest relevanta för att uppnå fossilfria och klimatpositiva stadsdelar med attraktiva livsmiljöer. Inom dessa områden har Sverige stor potential att utveckla och visa upp tänkande och lösningar i framkant och det finns en potential för export av svenskt kunnande och teknik. I kraft av sin enkelhet kan plusstadskonceptet ge en kommunikativ ram för den svenska stadsutvecklingsmodellen för att nå fossilfria välfärdssamhällen.

Här presenterar vi ett antal exempel på koncept och lösningar som kan ingå i plusstadsdelar och bidra till värdeskapande och måluppfyllelse på stadsdelsnivå.

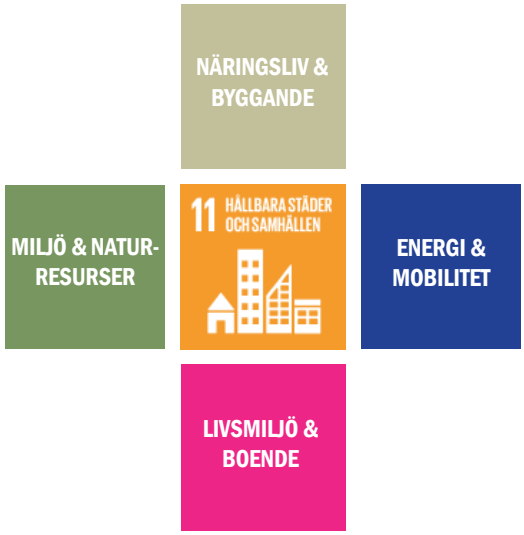

"I kraft av sin enkelhet kan plusstadskonceptet ge en kommunikativ ram för den svenska stads-utvecklingsmodellen för att nå fossilfria välfärds-samhällen."

Buzzbuilding av Belatchew Arkitekter

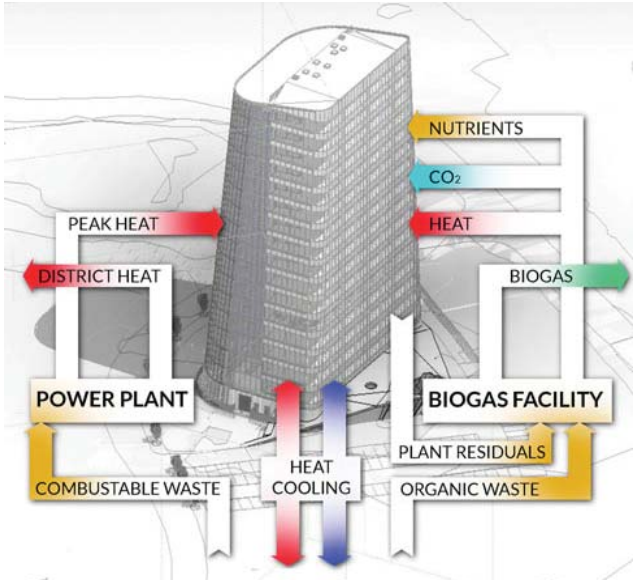

Växthus av Plantagon

Städernas matförsörjning är en fråga som kan få ökad betydelse i planeringen av nya stadsdelar. Vid sidan om transporter, byggsektor och energiförsörjning är livsmedelssektorn den största källan till koldioxidutsläpp och där det finns stor potential att tänka nytt. Belatchews Arkitekters Buzz building, en insektsfarm som utnyttjar stadens impediment för proteinproduktion, finns ännu bara som idéskiss medan Plantagons växthus som nyttjar spillvärmen från kraftvärmeverk för att producera grönsaker finns förverkligat i flera städer runt om i världen.

Strawscraper av Belatchew Arkitekter

Elsäkerhet och stabilitet i elförsörjningen är en växande utmaning när städerna bygger nya bostäder och samtidigt ställer om till fossilfritt. I nya stadsdelar kan byggnader och fordon ingå i ett gemensamt lokalt el-system där invånarna är både producenter och konsumenter av el.

Med tolv volt i vägguttaget slipper vi energiförluster vid omvandlingen från 230 till 12 volt när vi laddar teknikprodukter.

I Belatchews Arkitekters Straw scraper som finns som idékoncept alstrar fasadmaterialet energi. I Hammarby sjöstad 2.0 finns långt framskridna planer på att utnyttja elbilarnas batterier som extra kapacitet för att balansera och jämna ut belastningen i elnätet under dygnet.

“Det är lätt att välja att arbeta eller studera hemifrån då kvarterets integrerade växthus också innehåller bokningsbara rum för koncentrerat arbete och möten samt en restaurang som tillagar produkter från kvarterets trädgårdsodlingar och fiskdammar.

De mindre lägenheterna hyrs ofta ut till studenter eller seniorer som trivs med gemenskapen och livet som barnen på kvarterets förskola bidrar med. Det finns alltid någon som kan hjälpa till med tekniska utmaningar eller läxhjälp.

Förädlingsbyggnader och distributörer av råvarorna så som väveriet, restaurangen och biogasanläggningen kantar parken och bjuder in besökare i de öppna bottenvåningarna. Restvärmen som genereras värmer upp en badanläggning.

Fasader och tak utnyttjas för småskalig energiproduktion och i en kupolformad struktur testas grödornas känslighet för klimatpåverkan. Solenergi och vind omvandlas och laddar upp kvarterets cyklar.

Leveranser för kvarterets produktion och konsumtion samordnas enkelt genom kvarterets gemensamma central.”

LIVSMILJÖ OCH BOENDE

Plusstadsdelarna adresserar de utmaningar som lyfts fram i implementeringen av Agenda 2030-målen i Sverige vad gäller ohållbara konsumtionsmönster, ojämlikhet och bristande integration. I plusstadsdelarna utnyttjas potentialen i delandeekonomi, digitalisering och social innovation för att säkra en god och jämlik tillgång till service, boende, skola och barnomsorg, mobilitet och mötesplatser. Detta lägger i sin tur grunden för attraktiva livsmiljöer och ett inkluderande samhälle där människor lever ett gott liv med god hälsa. Barnperspektivet uppmärksammas särskilt. En stor utmaning i sammanhanget är bristen på prisrimliga bostäder.

- Prisrimliga bostäder.
- Mångfald i boende- och upplåtelseformer
- Digitala plattformar som understödjer effektivare lokalanvändning samt delning och återbruk av resurser och varor.
- Mobilitetslösningar och fysisk planering som främjar fysisk aktivitet, hälsa och välmående
- Offentliga rum och mötesplatser som understödjer inkludering, gemenskap och tillit
- Urbana laboratorier för medskapande, demokratiska processer, implementering av tekniska lösningar och livsstilspåverkan.

MILJÖ OCH NATURRESURSER

Flera städer som i dagsläget uppför nya stadsdelar har nått taket för kapaciteten i befintliga system för avloppsrening, energi- och vattenförsörjning. Det är därför ett bra tillfälle att investera i nya typer av cirkulära kretsloppslösningar. I klimatförändringens spår är bristen på färskvatten en realitet även i allt fler svenska städer. Resurssnåla och diversifierade system hör framtiden till.

Även matförsörjning och industriell produktion av mat i städerna är viktiga framtidsfrågor. Lösningar och tekniker som efterliknar processer i naturen och ekosystemtjänster är viktiga för klimatanpassning. Även enkla lösningar som fler träd har en gynnsam påverkan på ljudmiljö och förbättrad luftkvalitet.

- Cirkulär ekonomi och kretsloppslösningar med effektivare system för vatten, avlopp och avfall.

- Matförsörjning, industriell produktion av mat i städer och hantering av matavfall.

- AI-ledd design för återanvändning, delande och återvinning av resurser.

- Ekosystemtjänster för klimatanpassning, bevarande av biologisk mångfald, hälsa och estetiska kvaliteter.

ENERGI OCH MOBILITET

Plusstadsdelen producerar mer energi än vad dag- och nattbefolkningen gör av med. Genom sensorer och AI optimeras flöden och energianvändning över dygnet. Smarta elnät distribuerar el från småskalig vind- och solkraft till bostäder, lokaler och elektrifierade fordon. Digitala plattformar underlättar bokning av mobilitets- och hushållstjänster och egen uppföljning av livsstilsrelaterad energi- och resursanvändning. IT-säkerhet och skydd mot försök att ”hacka” stadsdelens kontrollrum är en viktig angelägenhet. I de mest innovativa stadsdelarna levereras tolv volt direkt i vägguttagen. Nya byggnadsmaterial har integrerad energiproduktion i tak och fasader. Fönster har integrerade tunna solcellsfilmer. De enskilda byggnaderna är självförsörjande på el.

- Integrerade system för elektrifiering och energiförsörjning av byggnader och fordon.
- Smarta nät och installationer som möjliggör lagring av energi från sol och vind.
- Samlade mobilitetstjänster, autonoma fordon och effektivare varutransporter.
- Nya byggnadsmaterial som möjliggör att energiproduktion integreras i fasad- och takmaterial.
- Testbäddar med 5G-infrastruktur för effektivare hantering av data från sensorer och optimering av flöden och energianvändning.
- Digitala plattformar för klimatsmart livsstil.

NÄRINGSLIV OCH BYGGANDE

Bygg- och anläggningssektorn står tillsammans med fastighetssektorn för en femtedel av Sveriges klimatpåverkan. Främsta påverkan sker från tillverkningen av byggmaterial och utsläpp relaterade till energianvändningen i byggnader. Här kan plusstadsdelarna ta viktiga steg mot en klimatneutral värdekedja i bygg- och anläggningssektorn genom att ställa krav på byggnaders och anläggningars klimatpåverkan ur ett livscykelperspektiv. Det kan exempelvis handla om krav på att koldioxidneutral betong ska användas i byggnader och anläggningar, om fossilfria byggtransporter samt ökat återbruk och ökad återvinning av schaktmassor och bygg- och rivningsmaterial. Utmaningen att bygga prisrimliga bostäder och verksamhetslokaler kan till viss del mötas med industrialiserade byggprocesser, effektiva och flexibla planlösningar samt nya affärs- och hyressättningsmodeller.

+ Prisrimliga och yteffektiva lokaler för kontorsverksamhet och småskalig tillverkning

+ Digitala plattformar för handel, varulogistik och samhällsservice.

+ Resurseffektivt och fossilfritt bygg- och anläggningsskede.

+ Klimatsmarta, återanvända och återvinningsbara material

+ Nya affärsmodeller och finansieringsformer.

RAMVERK FÖR UPPFÖLJNING OCH UTVÄRDERING AV PLUSSTADEN

Systemlösningarna i plusstadsdelarna ska sammantaget och i enskilda delar generera mervärden – netto noll är inte tillräckligt bra – och uppfylla 2045 års målbild redan 2030. Plusstadssatsningen kan alltså bidra till att väsentligt skynda på det pågående pionjärarbetet med implementeringen av Agenda 2030-målen på lokal nivå.

Kriterier och mått i uppföljningen av plusstadsdelarna behöver fokusera på effekter på systemnivå, exempelvis via konsumtionsbaserade klimatavtryck.

Inom några målområden finns konkreta delmål och gränsvärden att utgå ifrån. I andra fall behöver de utvecklas. Vi föreslår att ett ramverk för uppföljning och utvärdering tas fram med stöd av den expertgrupp som är knuten till regeringens samverkansprogram för näringslivets klimatomställning.

Ramverket ska komplettera de befintliga systemen för miljömålsuppföljning och certifiering, exempelvis fastighetsbranschens certifieringssystem för klimatneutralt byggande, NOllCO2, eller Sweden Green Buildings hållbarhetscertifiering för stadsdelar, Citylab.

Plusstadssatsningen kan alltså bidra till att väsentligt skynda på det pågående pionjärarbetet med implementeringen av Agenda 2030-målen på lokal nivå.

STATENS STÖD TILL PLUSSTADSDELAR

De städer som ingår i satsningen på världsutställning och plusstäder blir föremål för en rad stöttande aktiviteter. De fem städerna utses vid samma tillfälle, vilket ger förutsättningar för riktade insatser som stöttar gemensamt kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan plusstäder och ger skalfördelar vid upphandling.

EKONOMISKT STÖD
TILL SPETSPROJEKT

FRIZONER FÖR INNOVATIV
STADSUTVECKLING

STÖTTANDE
KUNSKAPSPLATTFORM

TILLITSFULLT SAMARBETE MED
ENGAGERADE MYNDIGHETER

Fyra huvudsakliga typer av stöd till plusstadsdelarna.

EKONOMISKT STÖD GES FÖR INVESTERING OCH IMPLEMENTERING

Städerna ingår konsortier med näringslivsaktörer och söker i konkurrens om ett riktat ekonomiskt investerings- och implementeringsstöd för att växla upp ambitionerna i plusstadsdelar. Det ekonomiska stödet innebär en riskpremie för att gå från enstaka piloter och experiment till implementering i större skala i skarpt läge. Stödet ger förutsättningar för att dels genomföra potentiellt banbrytande nyckelprojekt, dels etablera testbäddszoner i plusstadsdelar.

I jämförelse med befintliga stöd för åtgärder i städer lägger stödet till plusstadsdelar större vikt vid innovativ höjd samt spridnings- och exportpotential. Det riktade stödet till plusstadsdelarna är ett komplement till de mindre, smalare och administrativt tunga stöd som finns att söka i dag.

Utöver det statliga investeringsstödet kan ytterligare medel kanaliseras till plusstadsdelarna genom särskilda utlysningar inom ramen för befintliga forsknings- och innovationsprogram. En samordning med viktiga finansiärer för forskning och innovation, exempelvis *Vinnova, Energimyndigheten* och *Formas*, kan stärka konceptet.
En uppväxling kan också ske med europeiska stöd för investeringar samt forskning och innovation. Även europeiska gröna obligationer kan potentiellt vara en värdefull finansieringskälla till investeringar i plusstadsdelar. I den samlade finansieringsmodellen som skisseras för plusstadsdelar ingår utöver direkta investerings- och innovationsstöd även PPP:s, gröna obligationer och exportkrediter.

"Det riktade stödet till plusstadsdelarna är ett komplement till de mindre, smalare och administrativt tunga stöd som finns att söka i dag."

FRIZONER OCH SNABBSPÅR UNDERLÄTTAR INNOVATIV STADSUTVECKLING

Städer som ingår i plusstadssatsningen ska kunna ansöka om status som frizoner för innovativ stadsutveckling. Frizonerna behövs i projekt som syftar till att bryta ny mark, eftersom teknik- och affärsutvecklingen sker i hög takt medan anpassning av regelverk går långsamt. Frizonen ska överbrygga glappet mellan vad som är värderingsmässigt och tekniskt möjligt och vad som är tillåtet. När en frizon upprättats medverkar berörda myndigheter i plusstadsprojekten för att hitta lösningar för att anpassa och vid behov göra avsteg från tillämpningen av regelverk, om dessa hindrar projektets högt ställda hållbarhetskrav.

Frizoner för innovativ stadsutveckling är ett relativt oprövat instrument som inte ska förväxlas med de frizoner som upprättas för att stimulera näringsverksamhet i socioekonomiskt svaga områden.

Kommittén för teknologisk innovation och teknik (N 2018:04, KOMET) har lanserat instrumentet ”regulatoriska växthus” som ett sätt att hantera glappet mellan den snabba teknikutvecklingen och regelverkens långsammare förändringstakt. I ett regulatoriskt växthus kan lokala aktörer och representanter från statliga myndigheter föra dialog vilket möjliggör ett parallellt arbete med policyförändring och tillämpning av innovativa lösningar i nya stadsdelar[iii]. Försök med regulatoriska växthus eller frizoner i plusstadsdelar kan resultera i lärdomar för arbetsformen som sådan, men även generella och situationsspecifika förslag till ändrade regelverk för att främja innovation i nya stadsdelar. Vi föreslår att former för regulatoriska växthus i plusstadsdelarna arbetas fram i ett samarbete med KOMET-utredningen under hösten 2020.

“Frizonen ska överbrygga glappet mellan vad som är värderingsmässigt och tekniskt möjligt och vad som är tillåtet”

MYNDIGHETERNAS ENGAGEMANG ÄR EN FÖRUTSÄTTNING

För att klara klimatutmaningen måste stora omställningar göras på kort tid. Staten behöver generellt ta en aktivare roll för att möjliggöra implementering av känd kunskap och kända lösningar parallellt med stöd till fortsatt innovation. Det räcker inte att staten anger en politisk viljeriktning. De statliga myndigheterna måste också engagera sig aktivt i att följa och stötta de initiativ som avser att bana ny väg.

Plusstadskonceptet innebär att statens och plusstädernas åtaganden vad gäller plusstadsdelar och expon regleras i avtal som föregås av förhandling. Samarbetet vilar på en grund av tillit, ömsesidiga åtaganden och återkommande dialog i syfte att säkerställa måluppfyllelse. För att undvika detaljstyrning och onödig administration måste det finnas flexibilitet och beredskap att ändra kravspecifikationer och utveckla lösningar efter hand. Upplägget förutsätter ett aktivt engagemang från de statliga myndigheterna. Plusstadsdelarna kommer i många avseenden fungera som pionjärer som utmanar regelverk och processer. En nära dialog mellan lokala aktörer och statens representanter ger ringar på vattnet när gemensamt lärande och lokala undantag kan ligga till grund för generella förändringar av regelverk. Från ett långsiktigt perspektiv är det generella förändringar i regelverket som eftersträvas, snarare än att etablera en praxis av lokala undantag i experimentsyfte. Myndigheternas engagemang är centralt för att ett försök med frizoner för stadsutveckling ska kunna realiseras.

Myndigheternas experter bör även gå in i en coachande roll för att stötta innovation. Inspiration kan hämtas från det finska forskningsrådet Sitras coachande och möjliggörande arbetssätt[iv]. *Rådet för hållbara städer* kan fungera som ingång till berörda myndigheter och utgöra forum för expertmyndigheternas aktiva medverkan. Viktiga parter i detta samarbete är *Boverket, Vinnova, Naturvårdsverket, Tillväxtverket och Trafikverket.*

EN KUNSKAPSPLATTFORM KAN STÖTTA OCH BIDRA TILL LÄRANDE

För att säkerställa att bästa tillgängliga kunskap kommer de nya plusstadsdelarna till godo bör redan existerande nätverk och plattformar för forskning och innovation engageras och knytas till en stöttande kunskapsplattform.

En central uppgift för denna kunskapsplattform är att säkerställa processer och strukturer för uppföljning och kunskapsåterföring mellan olika plusstadsdelar. Genom de digitala tvillingarna visualiseras plusstadsdelarna och flöden beräknas. Kommunikation och lärande från och mellan föregående och nästkommande expon underlättas. Med digitala verktyg kan ett ”stadens kontrollrum” visualiseras som underlättar systemöverblick och öppnar upp för interaktiva aktiviteter före och under utställningen.

De strategiska innovationsprogrammen inom samhällsbyggnadsområdet- *Viable Cities, Smart Built Environment, Resources, Drive Sweden, Infra Sweden* och *IoT Sverige* - föreslås få en ledande roll för kunskapsplattformen. Tillsammans kan de ansvara för kunskapsspridning och uppföljning, samt bedriva framtidsspaningar inom teknikutvecklingen. Andra långsiktiga forskningscentrum och program såsom *Mistra Urban Futures* och *Innovationsplattformarna för hållbara och attraktiva städer* kan bjudas in till aktiv samverkan via plattformen. *AI Innovation of Sweden* vid Lindholmen Science Park, som är ett nationellt kunskapscentrum för artificiell intelligens, kan få i uppdrag att vara en samlande nod och stötta kommunernas arbete med att utveckla digitala tvillingar till de framväxande plusstadsdelarna.

Genom samarbetet på kunskapsplattformen kan ytterligare särskilda utlysningar och insatser som stärker plusstäderna komma till stånd.

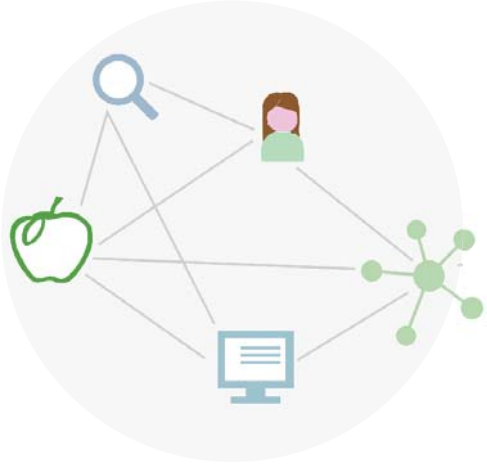

SAMVERKAN OCH FINANSIERING

SAMVERKAN MED ANDRA INITIATIV

Plusstadsdelarna blir också en gemensam spelplan och piloter för myndighetssamverkan i implementeringen av nationella handlingsplaner för klimat, cirkulär ekonomi, export, livsmiljö och implementering av Agenda 2030, implementering av fossilfria handlingsplaner, EU:s gröna giv och den vetenskapliga systematik, taxonomi, som arbetas fram med kravställning för ”grön finansiering” och initiativ för att möta EU:s mission om 100 klimatneutrala städer 2030.

Utöver de sammanhang som beskrivs här har *Rådet för hållbara städer* och exportplattformen *Smart City Sweden* identifierats som viktiga samverkansparter. Även samverkansprogrammet för näringslivets klimatomställning är en möjlig viktig samverkanspart.

SYNERGIER

I analysen inför utarbetandet av vårt förslag på nationell kraftsamling för hållbar och innovativ stadsutveckling har vi funnit att det finns mycket resurser i systemet idag för finansiering av hållbara och innovativa projekt, men att dessa behöver kanaliseras för att åstadkomma skarpa exempel på systemomställning i praktiken. Liknande tankegångar finns i EU-kommissionens förslag till *missions* och 100 klimatneutrala städer i Europa till 2030. Initiativet kan potentiellt komma att kanalisera omfattande stöd till forskning och innovation samt investeringar i olika europeiska städer. Enligt det nu liggande förslaget ska en europeisk stad som kvalificerar sig som en av de 100 klimatneutrala städerna få förtur till andra stödmedel inom *Horisont Europa.*

Plusstadssatsningen bör samordnas med den svenska mobiliseringen inför det europeiska initiativet för att synergier ska kunna tillvaratas.

Det strategiska innovationsprogrammet *Viable Cities* har under våren 2020 mobiliserat nio städer som genom programmet får stöd till klimatomställningsåtgärder på kommunnivå i förhållandet till EU:s missionsinitiativ.

Plusstadssatsningen och Viable Cities mobiliserande insatser relaterade till EU:s utlysning bedöms vara ömsesidigt förstärkande. Gemensamma beröringspunkter är bland annat betoningen på att etablera former för samarbete och kunskapsdelning mellan städer som går i bräschen, vilja att kanalisera resurser och tillgängliggöra fler finansieringsinstrument och att stärka svenska städers position och konkurrenskraft i en internationell kontext, liksom målåret 2030. Det ger goda förutsättningar för synergier där Viable Cities satsning bidrar med en systemanalys och riktning för målinriktat arbete på nivån av hela staden som ligger till grund för systemtänkande och koncept med en tydlig verkshöjd som sedan kan implementeras i nya plusstadsdelar. Plusstadssatsningen bidrar med incitament att konkretisera och exponera innovativa lösningar i byggd miljö och att inkludera dessa stadsdelar i en samordnad nationell exportstrategi.

På *Vinnova* pågår ett arbete med att etablera en metodik för att arbeta ”missionsdrivet” för att åstadkomma systemskiften inom områdena hållbara och hälsosamma transporter respektive hållbar och hälsosam matförsörjning. Val av teman har skett i en konsultativ process med flera kommuner. Metodiken innebär att Vinnova initialt etablerar små pilotprojekt på olika platser för att i ett senare skede genomföra samlade systemdemonstratorer på en plats.

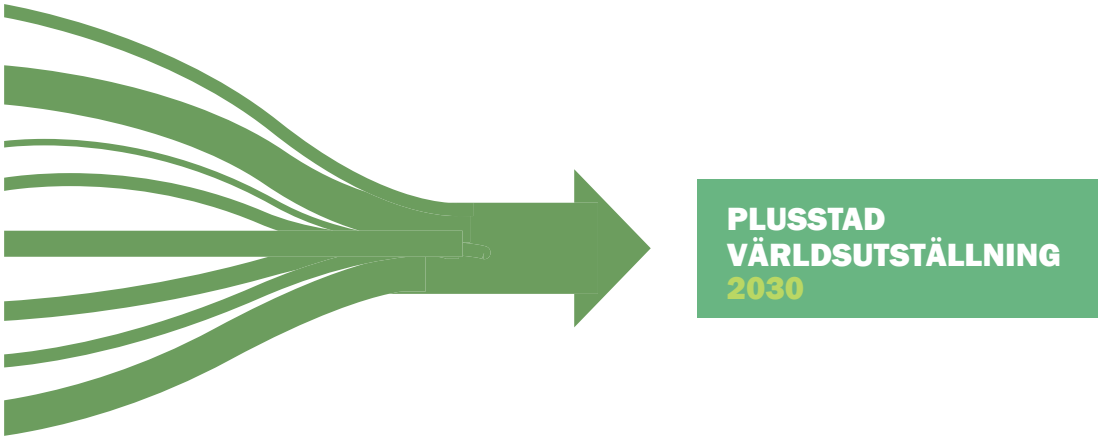

Kraftsamlingen ger en tydligare fokusering av resurser mot det fossilfria välfärdssamhället.

“En synergi uppstår om en av de Vinnova-finansierade systemdemonstratorerna lokaliseras till en plusstadsdel.”

Arbetet med piloterna är initierat, men hur de samlade demonstratorerna ska organiseras och finansieras är ännu inte beslutat. Vinnova för dialoger med statliga myndigheter genom Rådet för hållbara städer och bilateralt.

En synergi uppstår om en av de Vinnova-finansierade systemdemonstratorerna lokaliseras till en plusstadsdel.

STATLIGA MEDEL TILL INVESTERINGAR OCH EXPON

Vår bedömning är att det krävs ett statligt stöd om i storleksordningen 500 miljoner kronor per plusstadsdel för att plusstadskonceptet ska kunna genomföras med kraft. Medlen föreslås användas till ett investeringsstöd och som riskpremie för att täcka merkostnader för att implementera nya system- och spetslösningar som hittills bara har prövats i mindre skala i begränsade pilotprojekt. En mindre andel av medlen reserveras för expoverksamheten i respektive plusstadsdel.

Vidare behöver i storleksordningen 50 miljoner kronor tillföras exportplattformen *Smart City Sweden*, som föreslås få ett övergripande ansvar för expoverksamheten, samt *de strategiska innovationsprogrammen* och *AI Innovation of Sweden*, som tillsammans föreslås utgöra en samlad kunskapsplattform för plusstadsdelarna. Resurser i storleksordningen 150 miljoner kronor bedöms behöva avsättas för världsutställningen år 2030. I jämförelse kräver en officiell världsutställning Expo 2030 betydligt större insatser.

Bedömningen av storleken på stöd till plusstadsdelar och expon har bland annat gjorts utifrån en jämförelse med de medel som beviljades inom ramen för de Lokala investeringsprogrammen (LIP) för merkostnader för kvalitetshöjande investeringar i Västra hamnen och Bo01-mässan i Malmö år 2001.

UPPVÄXLING GENOM EU-MEDEL OCH GRÖNA OBLIGATIONER

Det statligt finansierade stödet till innovativa investeringsprojekt i plusstadsdelar kan växlas upp genom flera aktuella initiativ. EU:s gröna giv innebär att finanseringssystemet kraftfullt styrs om, från finansiering

“Plusstadsdelarna kan vara föregångare när det gäller att använda sig av de gröna obligationer som har införts i Sverige.”

av fossila till hållbara verksamheter och projekt. Stor efterfrågan bedöms då uppstå på projekt som möter högt ställda mål och som är möjliga att finansiera. Svensk exportkredit, SEK, finansierar projekt utomlands för export, men har även möjlighet att finansiera infrastrukturprojekt i Sverige som har exportpotential. Exempelvis har SEK finansierat en vindkraftspark som byggdes av ett exporterande företag. Projekt som finansieras av SEK och Exportkreditnämnden, EKN, ska bidra till att Parisavtalet kan uppnås.
EKN har fått i regeringsuppdrag att se över hur de svenska exportfinansieringssystemen ska bidra till tydlig omställning och kraftigt minskade utsläpp av växthusgaser även i Sverige. Uppdraget ska redovisas i augusti i år.

Plusstadsdelarna kan vara föregångare när det gäller att använda sig av de gröna obligationer som har införts i Sverige av exempelvis *Europeiska Investeringsbanken, Nordiska Investeringsbanken* och *Kommuninvest*. I förhållande till EU:s obligationer och SEK:s exportkrediter kan plusstadsatsningen bidra med finansieringsbara projekt och plusstadskonceptets ramverk kan i sammanhanget etableras som en kvalitetsgaranti som ger ett högt betyg för kreditvärdighet. SEK har visat intresse för att överväga inslag i en samlad portfölj för finansiering av lösningar i omställningsprojekt eller plusstadsdelar.

Även den europeiska utvecklingsfonden, ERUF, kan komma att bidra till finansieringen. ERUF:s budget omfattar cirka nio miljarder kronor i EU-bidrag för regionala utvecklingsinsatser i Sverige under perioden 2021- 2027. Motfinansieringskravet kommer att vara 60 procent. Sex procent av ERUF:s medel är öronmärkta för stadsutvecklingsprojekt. Det innebär att ungefär 1,3 miljarder kronor inklusive ERUF-medlen kan satsas för innovativa projekt under den aktuella perioden. Huvudinriktningarna för dessa sistnämnda medel är ett smartare Europa genom smart (digital) och innovativ ekonomisk omvandling (Mål 1 ERUF) och ett grönare och CO_2-snålare Europa (Mål 2 ERUF). Ett förslag till det nya nationella ERUF-programmet kommer att föreslås för regeringen den 15 oktober 2020.

SÅ HÄR TAR VI NÄSTA STEG

Viktiga förutsättningar finns redan på plats för att Sverige ska ta en internationellt ledande roll i hållbar stadsutveckling och utgöra en internationell förebild i klimatomställningen. Organisatoriska förutsättningar, tekniskt kunnande och politisk vilja finns. Med detta förslag stakar vi ut riktningen för ett fortsatt framgångsrikt ledarskap mot 2030, med början redan 2020.

Sedan 2013 sker en omfattande kapacitets- och kunskapsutbyggnad inom hållbart samhällsbyggande i Sverige, inte minst i form av utmaningsdrivna program, testbäddar och piloter. För att få utväxling på gjorda investeringar i kunskap och öka takten i omställningen krävs nu att ny kunskap och innovationer ger avtryck i byggd verklighet på bred front, att lovande lösningar testas i större skala och att stimulansåtgärder vidtas för att skapa en marknad. I Sverige pågår en omfattande mobilisering för att implementera Agenda 2030 och FN:s hållbarhetsmål i forskningspolitiska strategier, i nationella, regionala och lokala planeringsdokument och i näringslivets affärsplaner. I december presenterades en klimathandlingsplan som integrerar klimatfrågan i samtliga politikområden.

De två utredningar som står bakom förslaget om en nationell kraftsamling har bidragit till att utveckla några av dessa förutsättningar:

- *Fossilfritt Sverige* har framgångsrikt mobiliserat en bredd av aktörer från olika sektorer och branscher. Under 2020 kommer 21 färdplaner för fossilfri konkurrenskraft ha lämnats över till regeringen där branscherna själva anger hur respektive bransch ska bli fossilfri.

- *Samordning för bostadsbyggande* har byggt upp ett engagerat och livskraftigt nätverk med kommuner som planerar och bygger nya stadsdelar med höga ambitioner inom hållbarhet och innovation, där flera vill utveckla sina stadsdelar till absolut spets.

Utöver ovan nämnda förutsättningar så har en handfull kommuner formulerat övergripande mål om klimatneutrala städer 2030 och i samarbete med näringslivets representanter tagit fram lokala färdplaner till det fossilfria välfärdssamhället. Vidare har åtta kommuner inom Viable Cities satsning Klimatneutrala städer 2030 undertecknat avsiktsförklaringar om att tillsammans utveckla nya sätt att finansiera klimatomställning. Detta för att påskynda omställningen till klimatneutralitet 2030 och vara föregångare i EU:s mission att uppnå 100 klimatneutrala städer inom EU år 2030.

KRAFTSAMLINGEN FÖRESLÅS LEDAS AV EN KOMMISSION VID STATSRÅDSBEREDNINGEN

Kraftsamlingen kommer att vara i fokus under lång tid och kräver en kraftfull och uthållig styrning. Satsningen föreslås därför ledas av en kommission, *Kommissionen för plusstad och världsutställning 2030*, direkt under statsministern.
Viktiga uppgifter för kommissionen under hösten 2020 är att arbeta fram ett ramverk för stöd till plusstadsdelar, utveckla samarbetsformer med berörda aktörer och andra initiativ samt lägga upp former och tidplan för plusstadsexpon. Parallellt initieras en process för att driva och validera idékonceptet om en svensk världsutställning 2030.

EN OFFICIELL VÄRLDSUTSTÄLLNING ELLER EN UTSTÄLLNING FÖR VÄRLDEN?

Ett viktigt vägval är om Sverige ska gå in med en ansökan om att arrangera en officiell världsutställning 2030 inom det ramverk som den internationella byrån för världsutställningar, *Bureau International des Exposition,* ställer upp.

Större världsexpon organiseras vart femte år, och däremellan organiseras mindre event. Expon varar i sex månader och har under senare år attraherat 100 miljoner besökare. Nästa världsutställning är i Dubai i slutet av år 2020 och därefter i Osaka–Kansai i Japan år 2025. Om Sverige bestämmer sig för att gå in i en internationell konkurrens och ansöka om att stå värd för en officiell världsutställningen kräver det en ansats liknande inför ett OS. Det förutsätter ett stort engagemang från stat, näringsliv och värdstad och det kräver investeringar i byggd miljö och infrastruktur. Ansökningsprocessen inför Expo 2030 initieras från år 2021. Om det är flera aspiranter inleds ett arbete med att marknadsföra och söka stöd för värdskapet hos övriga medlemsländer Bureau International des Exposition.

Mot bakgrund av den pågående Coronapandemin lägger vi tillsvidare förslaget om en officiell världsutställning 2030 åt sidan då vi bedömer det svårt att mobilisera svenskt näringsliv i tillräcklig grad i närtid. Istället föreslår vi att Sverige bjuder in till *en utställning för världen* utanför dessa ramar och som sätter fokus på stadsbyggande i verkligheten och tonar ned inslag av paviljonger. I det avseendet är centraleuropeiska, *International Building Exhibition*, IBA, en intressant referens.

TIDPLAN

Lanseringen av initiativet föreslås ske i april 2021 i Malmö i samband med ICLEI:s internationella konferens[v]. Det ger en möjlighet att understryka vikten av både ett lokalt och ett internationellt perspektiv redan från start. I samband med konferensen planerar Malmö stad att arrangera en expo som visar upp projekt och stadsdelar med höga ambitioner och samtidigt uppmärksamma 20-årsdagen av bomässan Bo01.

Vid detta tillfälle kan plusstadskonceptet lanseras och de städer som kandiderar för att hålla expon under åren 2024- 2029 och vara värdstad för världsutställning 2030 presenteras.

Helsingborgs stad föreslås ta över stafettpinnen år 2022 och växla upp den redan planerade stadsmässan H22. Helsingborgs arbete med H22 kan tjäna som ett gott exempel för framtida expon. Stadsmässan i Helsingborg 2022 är ett intressant exempel på hur en expo kan ge fokus och drivkraft i kommunens innovations- och klimatarbete och utgöra ett forum för internationellt utbyte via årliga *summits* och genom att etablera en internationell panel av rådgivare.

De internationella kontakter som Helsingborg etablerat med FN ger plusstadskonceptet en internationell räckvidd och en tydlig koppling till Agenda 2030 från start.

Linköpings erfarenheter av att inom loppet av fem år gå från idé till genomförandet av bo- och samhällsexpot *Vallastaden 2017*, där 1 000 nya bostäder i en ny stadsdel visades upp, bör fungera som stöd och inspiration i det fortsatta arbetet med att utveckla kraftsamlingen. Vallastaden innebar inte minst innovationer i kommunens planeringsprocesser, exempelvis testades nya arbetssätt där förvaltningarna arbetade parallellt snarare än linjärt för att klara den snäva tidplanen. I Vallastaden finns nu 2 000 bostäder och området kan visa vad som händer med en stadsdel över tid.

Under åren 2024- 2030 arrangeras ytterligare fyra expon i svenska städer, varav den sista är en större utställning med tydligt internationell räckvidd – en världsutställning. En möjlighet som kan övervägas är en gemensam nordisk satsning genom att expon vissa år eller parallellt genomförs i något annat nordiskt land.

2020

Sveriges städer och näringslivets aktörer bjuds in till dialog om världsutställning och plusstads-satsning.

Regeringen tillsätter en kommission för fossilfria städer och välfärdssamhällen som får i uppgift att driva initiativet och dess olika delar.

2021

Val av värdstad för världsutställning och expon avgörs.

Sverige kan lämna in en ansökan till den internationella utställningsbyrån, Bu-reau International des Expositions om värdskap för världsutställning 2030.

Tillsammans med plattformen Smart City Sweden tas en plan fram för expon i plusstadsdelar 2022–2028.

2022 - 2030

Sverige står värd för en rad olika plusstadsaktiviteter.

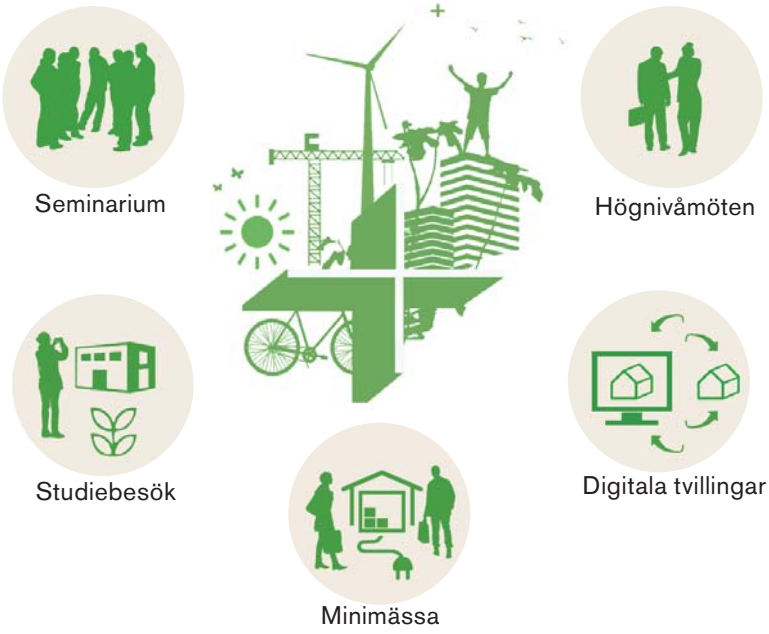

2031 - och framåt

Plusstadsdelarna bildar ryggrad i en permanent världsutställning.

AVSLUTNINGSVIS

Tio år - från 2021 till 2030 - för att genomföra kraftsamlingen är en kort tid, men det är nu omställningen måste ske. Den korta tiden hjälper till att hålla hög takt och tydlig progression mot det internationellt viktiga avstämningsåret 2030. En världsutställning ger på ett kraftfullt sätt Sverige både ett tolkningsföreträde och en tydlig ledarroll i omställningen.

Satsningen tar tillvara och förstärker den målmedvetenhet, drivkraft och energi som finns hos de svenska samhällsbyggnadsaktörerna. Politisk vilja och organisatoriska förutsättningar finns redan på plats i kommunerna. Staten kan bygga vidare på de strukturer som finns och förstärka genom att samordna resurser och initiativ.

Med detta upplägg kan den nationella kraftsamlingen för export av innovativ stadsutveckling med plusstadsdelar och världsutställning år 2030 bli en del av återhämtningen efter Coronapandemin.

“Det är nu omställningen måste ske.”

[i] Plusstadskonceptet, som det presenteras här, bygger vidare på ett idékoncept som togs fram under hösten 2019 av Alexander Ståhle, Spacescape AB, på uppdrag av Fossilfritt Sverige.

[ii] I en exponentiell färdplan som lanserades inför FN:s klimatförhandlingar i New York i september 2019 beskrivs utmaningen som att världen måste gå från stegvis förändring till exponentiell förändring genom en trappvis halvering av de globala koldioxidutsläppen till 2030, 2040 och 2050. Parallellt behöver antalet företag, städer och länder som agerar i enlighet med klimatmålen dubbleras i flera steg. (Exponential Roadmap, 2019, Stockholm Resilicence Center m.fl.).

[iii] ”I de regulatoriska växthusen sker ett parallellt arbete med policyförändring med tillämpningen i stadsdelarna. I de regulatoriska växthusen sker ett lärande och utbyte mellan juridiska och tekniska experter. Ett sätt att arbeta med regelutveckling är försöksverksamhet, med begränsade undantag från gällande regelverk. Undantaget kan gälla en speciell tidsperiod eller ett visst geografiskt område, regelområde, yrkesperson eller aktör. Undantaget kan sedan permanentas om försöket faller väl ut.” (https://www.kometinfo.se)

[iv] Vinnovas innovationsdirektör Dan Hill lyfter i en intervju fram stadsutvecklingsprojektet Low2no carbon i Helsingfors som ett bra exempel på den finska innovationsfonden Sitras arbetssätt. I projektet agerade Sitra både medfinansiär och projektledare. Fonden hjälpte till att lägga upp en strategi, finansierade en innovationstävling, anlitade arkitekter och arbetade tillsammans med jurister på statlig nivå för att utforma nya regler som möjliggjorde innovationer. (http:s//www.vinnova.se)

[v] ICLEI (Local Governments for Sustainability) är ett internationellt nätverk av städer och regioner som är engagerade i lokal hållbar utveckling.